



C İ L T : 3

S A Y I : 18

A R A L I K 1 9 6 5

YAZI HEYETİ

İmren AYKUT

*

Fazlı AYVERDİ

*

Nihat BATUR

*

Oktay EMED

*

Zeki ERGİNSU

*

Şemsettin GÜLER

*

Erol MANİSALIOĞLU

*

Rıdvan YÜKSELEN

İKTİSAT DERGİSİ

2.5 Lira

18

İstanbul TİCARET

İstanbul Ticaret Odası Yayın Organı

- Memleket ve dünya ekonomisine ait en doğru haberleri,
- Ticarî, malî mevzuata, gümrük, banka ve sigorta mevzuatına ait yazıları, yorumları ve metinleri,
- İç ve dış piyasa haberleri ve fiatlarını,
- Eksiltme arttırma ilânlarını,
- Dünyanın her köşesinden gelen iş tekliflerini İSTANBUL TİCARET'de okuyunuz.

İSTANBUL TİCARET

Tüccar, sanâyici ve iş adamının gazetesidir.

Gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade edilmez.

REKLÂM TARİFESİ

Arka Kapak	750 Lira
Ön İç Kapak	500 Lira
Arka İç Kapak	500 Lira
İç Sahifeler	400 Lira



İKTİSAT DERGİSİ

MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ

C İ L T : III

S A Y I : 18

ARALIK 1965

Sahibi : Cemiyet Adına OKTAY EMED

Yazı İşleri Müdürü : NİHAT BATUR

İdare Yeri : Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Basıldığı yer : YENİLİK BASIMEVİ

Fiatı: 2.5 TL. Yıllık : 30 TL. Altı Aylık: 15 TL.

İ Ç İ N D E K İ L E R

- | | |
|--|-------------------------|
| 2 Sayın Okurlar | İKTİSAT DERGİSİ |
| 3 Türkiye Nüfusundaki son Gelişmeler | Prof. Dr. Halûk CİLLOV |
| 12 Ayın Ekonomik Olayları | Nihat BATUR |
| 14 Türkiyede Personel Politikası | A. Aydın DÜNDAR |
| 18 Değişen Marksizm II | Çeviren: T. BERKER |
| 19 Türk Anayasasının İktisadî Esasları ve Başlıca Siyasî Partilerin İktisadî Görüşleri | Prof. Dr. Vakur VERSAN |
| 36 A.B.D. Ödeme Açığı ve İşsizlik Problemlerini Nasıl Çözümleyecek | Çeviren: Vural ERYILMAZ |
| 43 Cemiyetten Haberler | *** |

Sevgili Okurlar

ATATÜRK'Ü ANARKEN

«İKTİSADEN ZAYIF BİR MİLLET FAKRÜ SEFALETEN KURTULMAZ; KUVVETLİ BİR MEDENİYET, REFAH VE SAADETE KAVUŞAMAZ; İÇTİMAİ VE SİYASİ FELÂKETLERDEN YAKASINI KURTARAMAZ.»

KEMAL ATATÜRK

Bütün ömrünü hizmetine vakfettiği sevgili milletinin kalplerinde ebedileşen bu büyük varlığı daima yaşıyoruz. Ölümü üzerinden tam 27 yıl geçti! O gün, manevi huzurunda tâzim ile eğilirken, ölümünden iki sene evvel aynı günlerde açılmasına karar verdiği İktisat Fakültesinin Mezunları olarak ayrı bir gurur duyduk. Askeri zaferlerin devamının iktisadî zaferlerle yürüyeceğine inanarak, memlekete iktisatçılar yetiştirecek bir müessesenin kurulmasına emir buyuruyorlar. Böylece 14. Aarlık, 1936 tarihinde İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi tedrisatına başlıyor. Ne yazık ki Büyük İnsan, Türk Milletine verdiği son armağanlardan biri olan kıymetli müessesenin ilk mezunlarını göremeden hayata gözlerini yumarak ebedi istirahatgâhına çekiliyor.

Türk Milletine kazandırdığı bu büyük müessese, kuruluşundanberi 25 yıl içinde 3 bin iktisatçı yetiştirmiştir. Muhtelif sektörlerde sevk ve idareci olarak vazife alan bu insanlar iktisadî hayatımızın tanziminde büyük rol oynamaktadırlar. Ancak, Yüce Atanın tam 29 sene evvelinden görerek, duyarak üzerinde hassasiyetle durduğu bu müessesenin mezunları; hakları olan mevzuları büyük bir inançla, hayat mücadelesi yaparak, cemiyet içindeki hakiki yerlerini almaya çalışırlarken bir çok engellerle karşılaşmaktadırlar. Bu gün, bütün dünya milletlerinde tamamiyle İktisatçılara devredilmiş sahalara, memleketimizde dar bir açıdan mütalâa edilerek henüz iktisatçılara teslim edilmemektedir. Bazı ahvalde, bu müessesenin kuruluşundan evvel çıkan kanunlarda ismen yer almadığı için, bazen de iktisat kelimesinin dar zihinlerde manalandırılmamasının neticesi, iktisatçıdan memleket olarak istifadeden mahrum bırakılıyoruz.

Bugün, İstanbul Üniversitesine bağlı İktisat Fakültesinde İşletme, Maliye İstatistik, Sosyal Siyaset ve Siyasî İlimler mevzualarında mezun yetişmektedir. İşletme yetiştirdiği gibi Siyasî İlimler kısmında mezun olanlar da memleketimizin Hariciye Bakanlığında görevlendirilmek gayesiyle ders görürler. Henüz, bu durumu bilmiyen birçok aydınlarımız olabilir. Fakat, İstanbul Üniversitesine Rektör olarak seçilen zat asla bu gruba dahil edilemez. Zira, Rektörlük makamına kadar yükselen bir şahsın herseyden evvel Üniversite bünyesi içinde mevcut fakülte ve enstitüleri en ince teferruatına kadar yakından tanımış olduğuna inanıyoruz. Hal böyle iken; Sayın Rektör, gazetelere verdiği beyanatta Üniversite içinde müstakil bir Siyasal Bilgiler Fakültesine yer vereceğini duyurmaktadır. İşte, İstanbul Üniversitesi içinde bu tedrisatı yapan bir Fakülte mevcutken, Siyasal Bilgiler Fakültesinin kurulacağı haberi camiamızda hayret ve üzüntü yaratmıştır. Şayet, gaye daha iyi kalitede eleman yetiştirmek düşüncesine dayanıyorsa, tedris elemanlarının kalitesini yükseltmek, mevcut müesseseyi Büyük Atatürk'ün arzu ve emanet ettiği şekilde el birliğiyle yaşatmaya çalışalım.

Sayın Rektörden de bunu bekliyoruz.

İKTİSAT DERGİSİ

Ekonomik Durum

Türkiye Nüfusundaki Son Gelişmeler

Dr. Halûk CİLLOV
İstatistik ve Tatbikî İktisat
Profesörü

I — G i r i ş :

Bir memleket ekonomisinin incelenmesinde, tabiat şartlarından sonra tetkiki gereken ikinci mühim faktör beşeri çevredir. Filhakika ekonominin gelişmesinde, yalnız tabiat zenginlikleri değil, beşeri şartlar da mühim rol oynamaktadır. Üstelik iktisadî şartlar üzerinde müessir olan yalnız insan topluluğunun sayıca miktarı değil, fakat nüfusun çeşitli olan vasıflarıdır. Bu bakımdan bir bölgenin nüfusu tetkik edilirken, insanların cinsiyet ve yaşlar itibariyle bölünüşü, iktisadî faaliyetin birer unsuru olarak mesleklerin durumu ve hattâ irfan seviyesinin de bilinmesine zaruret vardır.

Bilindiği üzere, bir arazi parçası üzerinde yerleşmiş olarak yaşayan insanların tümüne «nüfus» diyoruz. Nüfusun tesbiti zımında yapılan rövelere de «nüfus sayımları» denilmektedir.

Nüfus sayımları 5 veya 10 yılda bir yapılmakta ve bu arada nüfusun meslek durumları tesbit edilmektedir. Ancak nüfustaki değişimleri daha kısa devreler içinde bilmek istediğimiz takdirde, bazı istatistik metodları tatbik etmek suretiyle meselâ her yıl nüfustaki değişiklikleri tahmin etmek de mümkün olmaktadır.

II — Nüfustaki gelişmeler

1 — Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşundan 19. yüzyıla kadar, memleket nüfusunu gösterecek sıhhatli rakamlara maalesef malik bulunmamaktayız. Bizde ilk sayım 1831 yılında İkinci Mahmut zamanında yapılmıştır. Gerçi bu sayımı bugünkü anlamda ilmi bir sayım saymaya imkân yoktur. Zira sayım yalnız kadın nüfusu kavramadığı gibi, memleketin yalnız Anadolu ve Rumeli sancaklarına teşmil edilmiştir. Bununla beraber o tarihte, Anadolu'ya tekabül eden kısımda yaşayanların sayısı 7 - 7,5 milyon olarak tahmin edilmiştir.

İkinci sayım denemesi 1844 yılında Padişah Abdülmecit zamanında yapılmıştır. Bu sayımda kadınlar da sayılmıştır. Fakat askerlik korkusu ile bir çok kimseler gizlenmiş ve sayım başarılı olmaktan uzak kalmıştır. O tarihte yine Anadolu'ya isabet eden nüfus 11 milyon civarında tahmin edilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu zamanında sonuncu sayım denemesine 1874 de başlanmış ve araya giren Rus harbi sebebiyle 1884 yılına kadar sürmüştür. Bu sayımda, İmparatorluğun Anadolu'ya tekabül eden kısmında 12 milyona yakın fert sayılmıştır.

2 — Türkiye'de ilmi esaslara göre ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. Cumhuriyetin ilânından sonra istatistik işlerine önem veren Hükûmet, İstatistik Umum Müdürlüğünü kurmuş ve ilk defa memleket bütününe şamil bir sayım yapılmış ve Türkiye hudutları içinde 13 milyon 648 bin kişi sayılmıştır.

Bu sayımın da yüzde yüz sıhhatli olduğunu idida etmek güçtür. Halkın çoğu hâlâ askerlik ve vergi korkusu ile gizlenmiş veya yanlış beyanlarda bulunmuştur. Nitekim bilâhare yapılan bir araştırmada o tarihte takriben 400 bin kişinin gizlendiğini ortaya koymuştur.

Cumhuriyet devrinin ikinci sayımı 1935 yılında yapılmıştır. Bu tarihten sonra her beş senede bir, sayım yenilenmiştir. Buna göre, günümüze kadar yapılan sayım sonuçları aşağıda gösterilmiştir.

Yıllır	Nüfus	Yıllık artış nisbeti
1927	13.648.270	—
1935	16.158.018	Binde 21.3
1940	17.820.950	» 19.8
1945	18.790.174	» 10.7
1950	20.947.188	» 22.0
1955	24.064.763	» 28.1
1960	27.754.820	» 29.3

Yukarıdaki tablonun tetkiki, nüfusumuzun 1950 den sonra, hızla artma eğilimine girdiğini göstermektedir. Türkiye'nin 1955 - 60 devresinde kaydedilen yüzde 3 civarındaki yıllık artış oranı cidden çok yüksektir. Bu rakam Avrupa'da rekor bir seviye sayılmakla beraber, iktisaden geri kalmış ülkeler arasında bile yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Türkiye nüfusunun % 3 nisbetindeki yıllık artışına mukabil, 1958 - 61 devresinde yıllık artış oranı meselâ Fransa'da % 1,0 İtalya'da % 0,7, İngiltere'de % 0,7, Polonya'da % 1,4, Yugoslavya'da % 1,1, İsveç'te % 0,5, İsviçre'de % 1,9, Batı Almanya'da % 1,2 dir. Bu oran aynı devrede Arjantin'de % 1,7, Brezilya'da % 3,6, A.B.D. de % 1,6, Hindistan'da % 2,2, Japonya'da % 0,9 ve Avustralya'da % 2,2 dir.

Oysa bizim gibi gelişme halinde bulunan ülkelerde böyle hızlı nüfus artışı, nüfus başına isabet eden milli gelirin artış hızını da yavaşlatmaktadır. Bu sebeple Türkiye için fazla nüfus faydalı sayılmakla beraber, nüfusun bugünkü artış hızının tehlikeli iktisadi ve sosyal sonuçlar doğurduğu dikkate alınarak, memleket gelirinin arttırılmasına çalışıldığı devrede, bu hızın yavaşlaması ve bunun için tedbir alınması şayanı arzu görülmüştür.

Ancak bu hızı, nüfusun tabii artışına bağlamakta acele etmemek gerekir. Zira sayımlarda bazı hatalara düşülmüştür. Üstelik memleketimize hariçten göç olmuştur. Bunların izahına girişmiyeceğiz. Ancak bu yıllık artış nisbetlerinin, göçlerin tesiri altında kaldığı da şüphesizdir.

Asıl yıllık tabii artışlar, ölüm ve doğum nisbetleri arasındaki farktan hesaplanmaktadır. Fakat memleketimizde şumullü ve sıhhatli doğum ve ölüm istatistikleri hesaplanmamaktadır. Yapılan bazı araştırmalara dayanarak, son seneler zarfında Türkiye'deki doğum oranlarının binde 42 - 43 civarında bulunduğunu tahmin edilmektedir.

Dünya ortalama doğum oranının binde 22 civarında dolaştığı bir devrede, Türkiye'de doğumların bu derece yüksek olması, hızlı nüfus artışının başlıca nedenini teşkil etmektedir.

Diğer taraftan ölüm istatistiklerinin durumu da farklı değildir. Ölümlerin yaşlar itibariyle dağılışı bilmemekle beraber, son yıllarda biraz azaldığını görüyor ve halen kaba ölüm oranının binde 13 civarına gerilediğini tahmin ediyoruz. Bu suretle Türkiye'nin yıllık tabii nüfus artışı, doğumlar ile ölümler arasındaki farkı teşkil eden binde 28 - 29 oranını vermektedir ki, bu rakam da A.B.D. nin binde 13,8, Fransa'nın binde 7,8 ve İngiltere'nin binde 4,1 olan tabii artış oranının çok altında kalır.

III — Türkiye nüfusunun cinsiyet bakımından ترکیبی

Yer yüzünde yaşayan çeşitli memleketlerin nüfusları tetkik edilecek olursa, tabiatın daima erkek nüfusu kadın nüfusla denge halinde tuttuğu görülür. Yani erkek ve kadın nisbetleri arasında dikkati çeken bir ahenk ve muvazene vardır.

Erkek nüfusu, iktisadî ve siyasi bakımdan tercih edilmekle beraber, bir çok ülkelerin nüfuslarında kadınların miktarı, erkekleri biraz aşmakta ve bazılarında ise erkeklerin sayısı kadınlardan fazla çıkmaktadır. Nitekim 1000 kadına isabet eden erkek sayısı İngiltere'de 924, Fransa'da 922, Hollanda'da 991, Belçika'da 974, İsveç'de 992, Yunanistan'da 952, Japonya'da 965, A.B.D. de 976 ve Kanada'da 1028 dir.

Umumiyetle erkek-kadın nisbetinin uygun bir denge halinde kalmasını sağlayan 2 âmil vardır:

- a) Daima kızıdan fazla erkek doğar,
- b) Ölüm nisbeti erkeklerde umumiyetle daha fazladır.

Kızıdan fazla erkek dünyaya gelmesi, asli sebepleri henüz kati olarak tesbit edilmemiş olan, fakat bütün memleketlerin istatistiklerinde beliren bir olaydır. Gerçi erkek çocukların fazlalık derecesi sabit olmayıp, zaman ve mekân itibariyle bazı farklar gösterir. Ne var ki bu farklar önemli değildir. Meselâ İngiltere'de 100 kıza 103 erkek, Bulgaristan'da 100 kıza 107 erkek, İspanya'da 100 kıza 110 erkek düşmektedir. Erkek doğumlarındaki fazlalık, orta yaşa doğru denge bulur.

Harpler ile sair demografik ve sosyolojik âmillerin, erkeklerin esasen kısa olan ortalama yaşama müddetini, daha da kısaltabildiğini görüyoruz. Memleketimizdeki durum normal şekle uygun değildir. Gerçi her memlekette olduğu gibi bizde de genç nüfusta erkek, ihtiyarlarda ise kadın fazlalığı vardır. Bununla beraber yine bazı farkların mevcut olduğunu görüyoruz:

a) 1927 yılında hatırı sayılır bir kadın çoğunluğu mevcut iken, bu çoğunluk gittikçe azalmış ve 1945 den sonra erkek fazlalığına inkılâp etmiştir.

— 1000 kadına düşen erkek sayısı —

1927	927
1935	965
1940	996
1945	1012
1950	1018
1955	1031
1960	1042

b) Genç nesillerimizde erkek fazlalığı anormal deneyecek kadar çoktur.

— 100 kıza düşen erkek sayısı —			
Yaşlar	Türkiye	Fransa	İngiltere
0—4	104,7	102,4	102,3
5—9	107,4	102,5	102,4
10—14	117,8	102,1	102,8
15—19	115,3	101,3	98,6

Bu hal bizde geniş ölçüde erkek çocuk doğumlarının fazlalığı ve erkek yaşlarının küçültülmüş olmasile ilgilidir.

c) İki cinsiyet arasında umumiyetle 15 - 24 yaşları arasında meydana gelmesi lâzım gelen denge, bizde daha büyük yaşlarda (30 - 40) vuku buluyor. Bunun sebebi de normal değil, zahiridir. Zira sayımlarda nüfusun yaşlarının yuvarlaklaştırıldığı anlaşılmıştır.

d) Nihayet nüfus sayımlarında bizde erkekler bütün nüfusta ekseriyeti teşkil ettiği halde, köylerde kadınlar fazladır.

Bunun sebeplerini şu noktalarda toplamak mümkün olur:

i — Şehirlerimize çalışmak için köylerden gelen nüfusun ekseriyetini erkekler teşkil etmektedir.

ii — Silâh altında bulunan askerler bilhassa şehirlerde ve şehir yakınlarında yerleşmişlerdir.

iii — Çalışan erkek memurlar zümresi de umumiyetle şehirlerde toplanmıştır.

Bununla beraber, memleketimizde insan gücü, cinsiyet bakımından normal bir bölünüş arzeder. Ancak bizde evlenme yaşında bulunan nesilde, bir erkek fazlalığı vardır. Bu hal bugün için makûldur. Lâkin artarsa, bir kısım erkeklerin evlenmesi mümkün olamayacak ve doğum haddindeki yükselme duraklıyabilecektir.

IV — Nüfusun yaşlar itibariyle bölünüşü

Genel olarak erkek-kadın nüfusu arasında tabii bir uygunluk olduğunu yukarıda söylemiştik. Ancak harpler, nüfusun cinsiyette olduğu gibi yaş terekübünü de şiddetle bozma istidadındadır. Bu manzarayı, «yaş piramidi» diye adlandırdığımız ve nüfusu yaş grupları itibariyle bölen diyagram, en iyi şekilde aksettirmektedir. Türkiye nüfusu için yapılan bu grafik şekli tetkik edildiği takdirde, tabanı oldukça geniş, yani genç nüfusun fazla olmasına mukabil, orta yaşların nisbeten az,

piramidin ucunu sivri ve ortasında da bir takım oyukların mevcut olduğu görülür.

Türkiye nüfusunun yaşlar itibarile bölünüşünün en belirli vasfı, genç zümrenin yaygınlığıdır. Filhakika 1960 sayım neticelerine göre nüfusumuzun % 49,5 inin yaşı 0 - 19 yaş arasındadır. Halbuki aynı yaş grubundakilerin genel nüfusa nisbeti, meselâ İngiltere'de % 29,8, Fransa'da % 32,2 ve Yunanistan'da % 33,9 dur.

Memleketimizde genç nesillerin yaygınlığına mukabil, çocukluk çağını aşmış nüfus ile ihtiyarların nisbeti düşük bulunmaktadır.

— Orta yaşlı ve ihtiyarların oranı —

	20—59 yaştakilerin genel nüfusa oranı	60+yaştakilerin genel nüfusa oranı
	(%)	(%)
Türkiye	43,8	6,7
A.B.D.	47,9	13,2
Fransa	50,3	17,5
İngiltere	48,6	21,6

Memleketimizde kâhil zümreyi teşkil eden 20 - 59 yaş grubunun, hele çocukluk çağını aşmış ve iktisadî bakımdan en verimli addedilen 20 - 35 yaşında bulunanların azlığı, memleketin istihsal kudretinin zayıflığına yol açabilecek niteliktedir.

Ayrıca bizde faal olabilecek yaşlardakiler sayısındaki düşüklük, faaller nisbetinin de düşük kalmasına ve dolayısıyla faal nüfus başına düşen gayri faal müstehlik sayısının yükselmesine sebep olmaktadır.

Diğer taraftan ihtiyarların azlığı, çeşitli bakımlardan memnuniyet verici bir manzara arz etmektedir. Çünkü ihtiyarların fazla olduğu topluluklar da müstahsillerin katlanacakları yük ağırlaşmakta ve üstelik bunların muhafazakâr bir zihniyete sahip olmaları yüzünden, istihsalin gelişmesini de önledikleri ileri sürülmektedir. Her halükârda, nüfusumuzun yaşlar itibarile bölünüşünde müşahade edilen mahzurlar mevcut olmakla beraber, bunların memleket iktisadiyatını tehdit altında bulunduracak şiddette olmadığı ve hattâ 0 - 19 yaşındaki genç zümrenin fazlalığı, memleket nüfusunun gelişen bir nüfus ve iktisadî gücünün artması bakımından istikbalî olan bir zümre manzarası vermesi bakımından iyi taraflarının mevcut bulunduğunu söylemek kabil olabilecektir.

V — Nüfusun kültür seviyesi

Bir memleketin sosyal ve ekonomik kudreti üzerinde nüfusun eğitim durumunun tesiri büyüktür. Okur yazarların yüksek olduğu, teknik elemanların yaygınlık arzettiği memleketlerde iktisadi gelişme imkânları da kuvvet kazanmaktadır. Bu bakımdan sayımlarda nüfusun kültür durumunun bilinmesine de çalışılmaktadır.

Türkiyede okuyup yazma bilenlerin sayısı yıldan yıla artmıştır. Nitekim 1927 de genel nüfusun yalnız % 11 i okuyup yazmayı biliyor-ken bu nisbet 1960 da % 40 a yükselmiştir. Aynı devrede erkekler arasında okuyup yazma bilenler nisbeti % 17 den % 54 e yükseldiği halde, kadınlar arasında bu nisbet % 5 den % 25 e inkişaf etmiştir.

Durumumuz artık 1924 ün feci nisbetleriyle mukayese edilemeyecek kadar düzelmiş olmakla beraber, rakamlar başka memleketlerle mukayese edildiği takdirde maalesef çok geride kaldığımız anlaşılmaktadır. Nitekim bugün okuyup yazma bilmeyenlerin nisbeti Arjantin'de % 13,6, A.B.D. de % 22, Belçika'da % 3,3, Fransa'da % 3,4, Yunanistan'da bile % 25 dir.

Ancak burada okur-yazarlar durumu bakımından üzülecek iki nokta, genç nesiller okur yazarlar nisbetinde dikkati çeken nisbi bir azalmanın mevcudiyeti ile okur yazarlar nisbetindeki gelişmenin 1955 - 60 devresinde durmuş olmasıdır.

1960 - 65 devresinde bu halin memleket kültürü lehine dönmüş olduğunu görmeyi candan temenni ederiz.

VI — Nüfustaki 1960 - 65 devresi gelişmeleri

Türkiye'de yapıları çeşitli sayımlar arasında nüfus sayımlarının özelliği, sıhhat derecesinin yüksekliği noktasında toplanır. Her ne kadar sayımlarda yine bazı tesadüfi hatalara imkân veriliyorsa da bunlar birbirini ifna ettikleri için, sayımların sıhhat derecelerini bozmamaktadır. Esasen 1950 den sonra yapılan sayımların gerek metodolojisi, gerek hazırlık ve tatbikat safhaları, Birleşmiş Milletler kriterlerine uygun olarak hazırlanmakta ve özellikle çeşitli meslek gruplarının zaman içindeki değişimleri sıhhatli bir şekilde aksettirebilmektedir. Üstelik vatandaşların çoğunluğu eskisi gibi sayımlardan ürkmemektedir. Bu sebeple 1965 sayımının başarı şansının eskilerine nazaran daha kuvvetli olduğu düşünülebilir.

Bununla beraber açıklanan nüfus sayımı sonuçları, tahminlerin çok altında kalmıştır.

Filhakika Devlet Plânlama Teşkilâtı düşük bir doğurganlık halinde bile 1965 yılında Türkiye nüfusunun 31.936 bin olacağını hesapladığı halde, Devlet İstatistik Enstitüsünün bir hafta gibi gayet kısa bir süre içinde elde ettiği geçici neticelere göre nüfusumuz 31.391.207 kişiden ibaret kalmıştır.

Bu sonuç, 1955 - 60 devresinin yılda binde 29.3 lük artışına mukabil 1960 - 65 devresinde binde 24.9 luk bir artışı ifade eder.

Türkiye nüfusunda, tahminlerin hilâfına «hızlı artış» durmuş mudur? Beş yıl zarfında yıllık nüfus artışında yüzde yarımlik bir gerileme, azımsanacak bir olay değildir. Bu sebeple mesele üzerinde durmak gerekir.

1 — Evvelâ ilk neticelerin, kesinlik ifade etmediği aşîkârdır. Sayım tatbikatında bir kısım nüfusun sayılmamış olması muhtemeldir. Halen kontrol sayımları yapılmak suretiyle, bu ihtimalin bertaraf edilmesine çalışılmaktadır.

Ayrıca acele tasnifte de bazı atlamaların meydana gelmiş olması mümkündür. Ancak bu tesadüfi hataların varlığı, bu noksanlığın nedenlerini ortaya koyacak değerde değildir.

2 — Bilindiği gibi bizde sayımlar, «hazır nüfus» tarifine göre yapılır ve yalnız memleket hudutları içinde yaşayan fertler bulundukları yerlerde sayılır. Oysa son yıllarda çalışmak için dışarıya giden birçok vatandaşlarımız vardır. İşte noksan çıkışın en mühim sebebi, sayıma ithal edilmeyen ve halen sayısı 200 bine yaklaşan işçilerdir.

Üstelik, yine hariçte bulunan ve bunların sayımının da 1960 yılına nazaran fazlalık gösteren öğrencilerin sayısı 5 bin civarındadır. Bu iki zümreyi 1965 rakamına ilâve edecek olursak, nüfus 31.600 bine ve 1960 - 65 devresi yıllık artış oranı binde 26,3 e yükselir ki, bu oran dahi tahminlerin bir hayli altında kalmaktadır.

3 — Üçüncü mühim âmil olarak, doğumları harp yıllarına rastlıyan ve sayıları düşük bulunduğu bilinen 1915 - 25 doğumluların 1960 - 65 devresinde, Türkiye'nin normal velûdiyet oranını sun'i olarak düşürmüş olmaları akla gelmektedir.

Ancak bu hususta kesin bir hükme varabilmek için, sayım neticelerinin tam tasnifini beklemek zaruridir.

Bununla beraber yukarıdaki âmillerin tesirlerini nazara alsak bile,

1960 - 65 devresinde Türkiye nüfusundaki hızlı gelişmenin pek cüz'î olarak yavaşladığını ileri sürmek yanlış olmasa gerektir.

4 — Öte yandan bu ön neticeler, nüfusun yerleşme şeklinde de hızlı bir şehirleşme eğiliminin mevcut olduğunu ortaya koymuştur. Nitekim 1960 yılında şehirlerde yaşayanlar miktarı 8.860 bin iken, 1965 de bu rakam 10.809 bine yükselmiştir.

Diğer bir ifade ile 1950 de Türkiye'de şehirlerde yaşayanlar genel nüfusun sadece yüzde 25 ini teşkil ediyorken, bu nisbet 1960 da yüzde 32 ye ve 1965 yılında yüzde 34,4 e yükselmiş bulunmaktadır.

5 — Nüfusun şehirleşmekte bulunuşu aşikâr olduktan başka, bu temayülün bilhassa 100 binden fazla nüfuslu büyük şehirlere doğru yöneldiği de anlaşılmıştır.

Filhakika 1960 da memleketimizde sadece 9 şehrin nüfusu (İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana, Eskişehir, Gaziantep, Kayseri, Konya) 100 binden fazla iken, 1965 de bunlara 5 şehir daha (Malatya, Erzurum, Samsun, Sivas, Konya) ilâve olmuş ve böylece büyük şehirlerimizin nüfusu 4.721.026 ya yükselmiştir.

Ancak dikkat edilecek olursa, 1940 da Türkiyede şehirlerde oturanların yalnız % 26 sı 100 binden fazla nüfuslu şehirlerde yaşarken, bu oran 1960 da % 38 e yükselmiş ve 1965 yılında da % 44 e fırlamış bulunmaktadır.

Bu kuvvetli gelişme, bazı büyük şehirlerimizin içinde bulunduğu zor ekonomik-sosyal problemlerin sebebini ışığa kavuşturmaktadır.

6 — Nihayet ilk neticelerin tetkiki bazı küçük şehirlerimizin de nisbî olarak büyük bir gelişme gösterdiğini ortaya koymaktadır. Nitekim 1960 - 65 devresinde Türkiye'de nisbî olarak en hızlı nüfus artışını Hakkâri şehri göstermiştir. Bu şehrin 1960 nüfusu 3.982 iken 1965 de 6.147 ye (yıllık artış binde 91) yükseldiğini görüyoruz. Bundan sonra Gümüşhane'nin nüfusu 5.312 den 8.095 e, ve Tuncelinin nüfusu 3.818 den 5.805 e (artış binde 88) yükselmiştir. Çok nüfuslu büyük şehirlerin nüfusu aynı oranda artmamıştır. Gerçekten İstanbul'un nüfusu 1.521 binden 1.751 bine (yıllık artış binde 29) yükselmiş, Ankara'nınki 650 binden 902 bine (yıllık artış binde 68) ve İzmir'in 361 binden 417 bine (artış binde 30) inkişaf etmiştir.

Nüfus istatistiklerinin tetkiki çok ilginç tahlillerin yapılmasını mümkün kılacaktır. Ancak mufassal tasniflerin tamamlanması için en az daha bir yıl beklemek icap etmektedir.

Ayın Ekonomik Olayları

Hazırlayan: İhat BATUR

16 ncı Kota çalışmaları

1966 yılının ilk altı aylık ithalat programını hazırlıyacak olan komisyon 2 - 6 Kasım tarihlerinde Ankara Ticaret Odasında toplandı. Odalar Birliğinin aldığı karar gereğince badema bu mealde toplantıların Ankarada yapılması uygun görüldüğünden delegeler Ankarada toplandılar. Odalar Birliği Başkanı Sayın Sırrı Enver Batur başkanlık etti. Toplantıya Adana, Bursa, Konya, Mersin, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odaları, Ankara Sanayi Odası, Ankara Ticaret Odası, Ege Bölgesi Sanayi Odası, İstanbul Sanayi Odası, İstanbul ve İzmir Ticaret Odaları ile Birlik temsilcileri iştirak etmişlerdir.

Gündem gereğince toplantıya Dış Ticaret Rejimi hakkındaki kararlar ilgili tekliflerden başlanmıştır: 17 nci madde de zikredilen mallarını 15 günde gümrüklerden çekilme müddeti 30 güne çıkarılma teklifi kabul edilmiştir. 21 nci madde üzerinde bu toplantıda da bir hayli durulmuştur. Ancak, teminatların indirilmesi hususunda esaslı bir esbabı mucibe hazırlanması uygun görülmüştür. V. Yatırımlarda teminat aranmaması keyfiyeti karara bağlanmıştır. Bir diğer mühim hususun IV de karar altına alındı: Belirli mercilerin emir ve müsaadesine tâbi olan liberasyon listelerindeki kayıtlı maddeler tahsisli İthal Malları listesinde bulunan maddeleri için uygulanan teminat nisbetlerinin en düşük haddi uygulanacaktır.

Liberasyon listeleri teker teker gözden geçirilerek odaların esas tekliflerine

göre revizyona tabi tutulmuştur. Bilâhâre tahsisli ithal malları listeleri üzerinde Oda teklifleri tesbit edilmiştir.

Fındık semineri Ankarada başladı

Odalar birliği tarafından tertiplenen Fındık semineri 3 Kasım tarihinde Ankarada çalışmalarına başlamıştır. Seminerde ilgili bakanlıklar temsilcileri, Bankalar, TCEME, Ziraat Odaları birliği, Fiskobirlik, ihracatçılar birlikleri, Türk Standartları Enstitüsü, müstahsil Bölge ticaret odaları temsilcileri katılmışlardır.

Fındık ekim sahalarının genişletilmesinin mahzurlu olmadığı üzerinde durulmuş ve rasyonel ziraat, gübreleme tavsiye edilmiştir. Fisko birlik alım fiatlarını ayarlanması talep edilmiş ve «Millî Fındık Politikası»nın yürütülmesi için temsilcilerden mürekkep daimi bir komite ön görülmüştür.

Rusyadan yeniden Kictük ve Blum ithal edilecek

İnşaat piyasasının aniden açılması demir talebini arttırmış ve fiatlardaki yükselişi normale indirmek düşüncesiyle bu yola gidilmiştir. Daha evvelki anlaşma gereğince bakiye kalan 2.850.894.- \$'lık kontenjan ithal ettirilerek sıcak hadde inşaat demiri çekenlere tevzi edilecektir.

Arap İktisatçıları Bağdat'ta toplandılar

Irak İktisatçıları birliğinin daveti üzerine Arap birliğine dahil devletlerin iktisatçıları ilk defa konferans için Bağdat'ta toplanmışlardır.

İthalat yönetmeliğinde 9 ncu madde-
de yer alan 15 günlük süre 30 güne çıkarıldı.

Daha ziyade arap iktisadi dayanışması, arap ortak pazarı ve petrolü ile ilgili meseleler meyânında tarım birliği ve sosyalizasyon mevzuu görüşülmüştür.

Para Fonu Heyeti Memleketimizde

Para Fonu heyetine dahil 4 kişilik temsilci grup Ankara'ya gelerek Maliye Bakanlığında gerekli temaslara başlamıştır. Türk Ekonomisini halihazır durumu ile ilgili raporu hazırlamakla vazifeli heyet yıllık normal ziyaretini yapmaktadır.

Para sisteminde reform

Dünyanın başlıca on büyük devletinin Maliye Bakanları yardımcıları dünya para sisteminde yapılması düşünülen reform meselesini görüşmek üzere 5. Kasım. 1965 günü Paris'te toplanmışlardır. Toplantı gizli oturum şeklinde iki gün devam etmiştir.

İlgili Bakanlıklar Özel Sektör toplantısı

3 - 4 ayda bir yapılması âdet haline gelen toplantı 18. Kasım. 1965 günü yapılamamıştır. Kabinenin yeni kurulmuş olması, diğer taraftan bütçe programlarının hazırlığı toplantının 6. Aralık. 1965 gününe tehir edilmesini icab ettirmiştir.

Millî Sanayi Sergimiz

Kasım ayı içerisinde Özel sektör tarafından çok ilgi çekici bir sergi açılmıştır. İstanbul'da Taksim Gümüşsuyu Cad-

desi No: 73/A da açılan Millî sanayi sergimizde her türlü makine aksamına yer verilmiştir. Sergi 6 ay müddetle açık kalacaktır.

İşlenmiş Tütün piyasası resmen açıldı

16 Kasım'da Amerikalı firmaların alış talebiyle 1965 işlenmiş tütün piyasası resmen açılmıştır. Ege Tütüncülerini bilhassa memnun eden durum uzun zamandan beri beklenen ferahlığı yaratmıştır. Amerikalı firmaların (a - Gradlar) için teklifi 1,50 civarında seyretmektedir.

B. Amerika ile yeni kredi anlaşması yapıldı

1965 yılı ithal programımızın finansmanı için hükümetimiz emrine tahsis edilmiş krediye ilâve olarak U.S.A. 5,8 milyon dolarlık yeni bir kredi açmıştır.

AID uzmanlar heyeti memleketimizde

AID ithalâtına ait tetkiklerde bulunmak üzere memleketimize gelen uzmanlar heyeti İzmir'e gitmişlerdir. Heyet İzmir'de temaslarda bulunmuş ve AID kanalıyla kullanılan yardımların faydalı olup olmadığını bir raporla tesbit etmişlerdir. Bu arada sistemin tatbikatında bazı güçlükler tesbit eden Heyet Başkanı Mr. Smith bunların giderilmeye çalışılacağını belirtmiştir.

Ayrıca, AID'nin Türkiye'ye yaptığı yardım programında Özel Sektör yatırımlarını desteklemek üzere yeni bir politika takip edeceği öğrenilmiştir.

Türkiye’de Personel Politikası

A. Aydın DÜNDAR

İYİ BİR SEVKÜ İDARE VE BASİRETİLİ BİR PERSONEL POLİTİKASI İKTİSADÎ KALKINMANIN BAŞARILMASINDA EN ÖNEMLİ AMİLDİR

Kalkınma meselelerimizin konuşulduğu bütün toplantılarda daima sermaye kıfayetsizliğinden, ekonomik imkânsızlıklardan şikâyet olunur. Gerçekte kalkınmanın en mühim faktörü insandır ve bu nokta, çoğu zaman ya ihmal edilmektedir veya böyle bir konunun varolacağı dahi düşünülmemektedir. Şunu hemen belirtmek gereklidir ki bir ülkenin zenginliği ferdlerinin zenginliklerinin toplamından ibarettir. Ferdlerin zenginliği ise uzun vadede yaratıcı olabilme güçleri (prodüktivite) ile sınırlıdır.

Prodüktivitenin artırılması metodlu eğitim, yetiştirme faaliyetleri ve takip edilecek personel politikası ile yakından ilgilidir. Fertlerin, genel eğitimden sonra, her türlü kademedeki ihtiyaçlara cevap verecek tarzda özel yetiştirmeye ve mesleki eğitime tabi tutulması kaçınılmaz bir zarurettir.

Memleketimizdeki Durum :

Memleketimizde faal nüfusun büyük kısmı ziraat sektöründe çalışır. Zürra veya köylü ismi ile anılan bu grup son senelere kadar kaderleri ile başbaşa bırakılmışlardır. Geniş bir kitleyi temsil eden köylü grubunun (takriben % 65) gördüğü tek eğitim uzun yıllar, «Askerlik Eğitimi» olmuştur. Gerçekte ise memleketimizin ekonomik kudreti köylülerin milli hasılayı artırabilme gayretleri ile sınırlıdır.

Geri ziraat usullerinin terkedilmesi, ferd ve toprak randımanının artırılabilmesine matuf çalışmalar ancak son yıllarda özellikle «Kalkınma Plânı»nın tatbiki konmasından sonra başlamıştır. Plânda tayin edilen Tarım Sektöründeki eğitim ve işçi yetiştirilmesine ait genel politika yeterli değildir. Kaldığı 2 yılı aşan tatbikatta bu hedeflere ulaşıldığı veya temennilerin yerine getirildiği de iddia olunamaz. Kısaca ifa-

de etmek gerekirse, daha uzun yıllar memleketin ekonomik kudreti tarım sektöründe çalışanların bilgili ve yetişmiş olabilme derecelerine bağlı kalacaktır.

Tarım sektörü dışındaki faal nüfustan 700.000 kadarı «İşçi Sigortaları» kayıtlarına girmiş sanayii işçisidir.

Sanayii işçisinin hemen yarıya yakını Devlet işletmelerinde çalışır. Bu kesimde çalışanlar eğitim ve yetiştirilme yönünden daha şanslıdır.

Özel sektör, birkaç istisnanın dışında, yetiştirme için yatırım yapmaktansa devlet sektöründeki yetişmişleri daha yüksek ücret vererek kendi kısmına celbetmeği menfaatine uygun bulmaktadır. Yetiştirme masrafları olmayan özel sektörün devlet sektöründen daha fazla ücret verebilmesi tabiidir. Ancak bu davranış uzun dönemde ekonomiden yetiştirmiş işçi buhranı doğuracak ve zararlı olacaktır.

Devletin yetiştirme faaliyetleri, bilhassa genel eğitimde, gücünü aşmaktadır. Buna mukabil son yıllarda kabul edilen kanunlarla belirli bir «Personel Politikası» na kavuşulmaktadır. Büyük bir yekûn tutan ve devletin umumi idare görevlerinde vazife almış memurlar için çıkarılmış bulunan «Personel Kanunu» ile diğer çalışanları kapsayan Sendikalar, Toplu İş Sözleşmesi, kanunları bu konudaki boşluğu dolduran mühim kanunlardır. Buna mukabil Devletin halâ durumlarını tayin etmediği büyük bir çalışanlar kitlesi vardır.

Bunlar «İktisadi Devlet Teşekkülleri» nde çalışanlar, bu teşekkülleri sevk ve idare edenlerdir.

İktisadi Devlet Teşekküllerindeki Durum

Memleketimizin kalkınmasında çok mühim görev ve tesirleri bulunan, yatırım faaliyetlerinin takriben %50 sinin yükünü ve mesuliyetini taşıyan ve teşekküllerde çalışanların durumları, halâ, tam tayin edilmemiş ve açıklığa kavuşturulmamıştır. Gerek orta ve gerekse üst kademelerde çalışıp, ekonomik faaliyetlerin bütün müşgüllerini taşıyan bu insanlar, halâ, alâlade idari görevlerde çalışan memurların tabî olacağı ve sadece bu tip vazifeliler için belki de kifayetli bulunan, personel mevzuatına atıflar yapılmak suretiyle istihdam olunmaktadırlar. Bugünkü tempoya göre daha uzun yıllarda aynı tarzda idare edileceğe benzemektedirler. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı, devlet işletmelerinin umumi durumlarını incelerken aynen «İşletmecilik ve Kuruluş bakı-

mından kamu işletmeleri genel olarak daha ileri metodlar kullanmaktadır. İleri üretimin tekniği ile birlikte modern işletmecilik ve muhasebe usullerini memleketimize kamu işletmeleri getirmiştir.... Ancak, İktisadi Devlet Teşekküllerine bir müteşebbis gibi davranmak serbestliği sağlanmadığı için gerek personel gerek fiat politikasında çok dar sınırlar içinde hareket etme zorunda kalmışlardır.... üst kademe personel ücretlerinin fiat artışlarını takip edememesi bir çok kıymetli elemanın ayrılmasına yol açmıştır.» denmektedir.

Plânın koyduğu teşhis yerindedir. Fakat o günden bu güne, ne tatbikatta ve ne de zihniyette bir değişiklik olmamış, milyonlarca liralık faaliyetlerin her türlü hesap verme işini üstünde taşıyan sevk ve idarecilerin, kırık dökük kararlarla çalıştırılamıyacağı gerçeği anlaşılmamıştır. Devletin ekonomik faaliyetlerinde vazifeli şahıslara tatbik ettiği bu günkü istihdam politikası, İktisadi Devlet Teşekküllerine yöneltilen tenkitlerin sebebini teşkil eden hataların doğuşuna bizzat amil olmaktadır. Yapılan tartışmalarda her nedense bu teşhis, bir türlü konamamış, sadece teşekküllerin niçin zarar ettikleri veya daha çok kâr elde etmedikleri sorulmuştur.

Her türlü yetiştirme masraflarını yapan ve fakat yetişmiş insanları aynı iş yerinde çalıştırabilecek bir personel politikasına sahip olmayan devlet işletmelerinin zarar etmesi kadar tabii bir şey olamaz. Öyle ki işletmenin başında bulunan ve bu şartlarla muhtemelen ehil olmayacak şahsın alacağı kararlar yine muhtemelen isabetsiz olacak, ya zarar doğuracak veya bir kısım kârdan mahrum olma neticesine sebep olacaktır.

440 Sayılı Kanundaki Durum

İktisadi Devlet Teşekküllerinin Yeniden Düzenlenmesine dair 440 sayılı kanun, 29. maddesindeki «Bazı yüksek dereceli idarecilerin sözleşme ile çalıştırılabileceği» hükmüne rağmen bu konuda maalesef başkaca bir yenilik getirmemiştir.

Meseleyi sadece ücret olarak mütalâa etmek de hatalı olmaktadır. Aslında ücret kadar mühim bir diğer konu personelin mesleğinde ilerliyebilmesi ve terfilerin, atanmaların, objektif esaslara istinad ettirilmesi. Kanun, atanmalar konusunda «Genel Müdür ve Yardımcılarının» durumunu açıklamakta, diğer personel için genel bir hüküm taşımaktadır. Ancak, Genel Müdür ve Yardımcılarının atanması sırasında aranacak şartlar, varlıkları milyarları bulan ve alacağı kararların Türkiye'de yaşayan her insanın refah durumuna tesiri muhtemel bulunan Te-

şekkillerin vüs'atleriyle orantılı değildir. Kanun, «İktisadi veya Mesleki Alanda Yüksek öğrenim yapmak» ile «Genel Müdürlük ve Yardımcılığı görevini yerine getirebilecek ehliyet, bilgi ve tecrübe sahibi olmak» şartlarını kâfi görmektedir. Birincisi üzerinde fazla bir şey söylenemez. Ancak, ikinci şıktaki ehliyetin ve tecrübenin kimler tarafından nasıl ölçüleceği meçhuldür.

Atanmalardaki prosedüre göre teşekkülün bağlı bulunduğu «İlgili Bakanlıklar» inha yapmaktadır. Şu halde ehliyet ve tecrübe ilgili bakanın şahsi ölçülerince kıymetlendirilecektir. Kısacası politik veçheleri olmayan buna mukabil gerçekten ehil ve tecrübeli olan kişilerin bu tip vazifeler alabilmesi imkânı çok az bulunacaktır.

Kanaatimizce Genel Müdür ve Yardımcılarının seçiminde, o teşekkülde veya benzeri bir başka teşekkülde muayyen bir müddet çalışmış olmak; ekonomik faaliyetlerle ilgili resmî kuruluşların (Plânlama v.s.) fikrini almak gibi seçimlerde isabetliliği arttıracak munzam şartlar aranabilirdi. Bu suretle, teşekküllerde çalışanların en üst mertebeye kadar terfi edebilecekleri inancını doğurmak ve aynı zamanda da teşekkülleri politik baskılardan uzak tutmak neticeleri elde olunabilirdi.

Karma ekonomi sisteminin vazgeçilmez kuruluşları olan Kamu İktisadi Teşebbüslerinin, biran evvel ihtiyacı giderici bir «Personel Politikası» na kavuşturulması kalkınmamıza tesir edebilecek nitelikte mühim bir problem olarak beklemektedir. Yeniden Düzenleme Komisyonu çalışmaları ile, çıkacak «Tüzük» te bu konuda getirilecek yenilikler meselenin askıda bırakılmasından doğacak zararları kısmen önliyecektir.

«The Economist»ten

Değişen Marksizm II

Çeviren: T. BERKER

Merkezi plânlamanın faydaları kabaca tatbik edilmesinden doğan israftan kaçınılarak nasıl muhafaza edilebilir? Bu konu Varşova'da Temmuz 27 de sınaî idarecilerin iştirakleri ile yapılan Polonya Komünist Partisi Merkez Komitesi toplantısında ana münakaşa mevzuu olmuştur. Polonya'lılar merkezi plânlamadan vazgeçmeyi hatırlarına getirmiyorlardı. Münakaşada baş konuşmacı Devlet Plânlama Komisyonu başkanı Jedrychowsky plânlamayı «sosyalist sistemin üstünlüğünde» hayati bir unsur olarak tarif etmiştir. Düşünülen tedbirlerden hiç birisi istihsal sistemi, yatırım hacmi, sahası veya fiyatlar üzerindeki plâncı kontrolünü tehdit eder mahiyette değildir.

Bütün bunlara rağmen değişiklikler olacaktı. Polonya'lılar plâncılar tarafından teferruatıyla hazırlanan istihsal hedeflerinin israfa yol açtığını kabul ediyorlardı. Daha yumuşak bir plân sistemine erişmek için tek ümitleri aynı mamûlü yapan firmaların bir araya gelerek teşkilâtlandıkları Birlikleri bu konuda söz sahibi yapınaktı. Bakanlıklar ve diğer merkez teşkilâtları daha ziyade uzun vadeli plânlama, ekonomik araştırma ve genel nezaret ile meşgul olacaklar ve günlük işleri Birliklere bırakacaklardı.

Her birliğin müdürü Varşova'dan ilgili Bakanlıkça tayin edilecek ve müdürde kendi birliğindeki firmaların müdürlerini seçme yetkisine sahip olacaktı. Birlik müdürü sermayenin dağıtımında, ikramiye verilmesinde, kârların paylaşılmasında söz sahibi olacak, firma müdürleri de kendi özel selâhiyetleriyle çalışacaklardı. Onlarda muayyen hudutlar içinde fabrikalarının alıcı talebini karşılamak ve kârlılığını artırmak için neyi ne hacimde istihsal edeceğine karar verebilecek ve kârdan muayyen bir hisseyi idarî çalışmaları ve emekleri karşılığı olarak alabileceklerdi.

Firma müdürlerinin serbestileri muayyen şekillerde kayıtlara da tabiydi. Polonyalılar bazı Rus iktisatçılarının ileri sürdükleri kârlılık derecesinin ehliyeti tayin eden yegâne unsur olduğu fikrini «ütopik» diye reddediyorlardı. Polonya'da ihracat firmaları hariç tutulmak şartıyla firma müdürlerinin çoğunluğu işgücü ve ödiyebilecekleri ücretler konusunda merkezce tanımlan hudutlar dahilinde çalışacaklardı. Sektörler değiştikçe ehliyet ölçüleri de değişecekti. Meselâ kömür işletmeciliğinde ehliyet çıkartılan kömür tonajı ile ölçülecek; mühendislik işlerinde ölçü çok daha girift olacaktı. Halen «emek tüketimine» müstenit daha muğlak ehliyet ölçüleri tesbiti üzerinde tecrübeler devam etmektedir. Yatırımların artırılması gayesi ile de değişken faiz hadleri tatbik edilecektir.

Polonyalılara göre şayet kârlılık ehliyetin ölçüsü olarak kabul edilirse piyasada tam rekabetin cari olması ve devletin fiat kontrolünden vazgeçmesi gerekir. Halbuki tam rekabet hiçbir zaman gerçekleşemez. Polonyada fiatların pazar tarafından tayin edilmesi aslâ kabul edilmemektedir. Bunun istisnai mevsimlik gıda maddeleri gibi birkaç marjinal kalern için tanınmıştır. Bununla beraber fiatın alıcı ile satıcı arasında mukaveleye bağlı olarak kararlaştırıldığı bazı tüketim malları ve ihraç metayı için muayyen ölçülerde fiat elâstikiyeti tanınmıştır.

Bunun dışında plâncılar fiat kontrolünden vazgeçmek istemiyorlar. Bu konuda yapılacak tek şey kontrolü daha isabetli yapmağa çalışmaktan ibarettir. Sınai mamullerin fiatları bu görüşle Ocak 1967 de «ümit edildiği üzere» teknolojik gelişmeyi tahrik edecek şekilde gözden geçirilip yenileştirilecektir. Tüketim malları için halen denenmekte olan «üçlü fiat» sistemi memleketin her köşesinde tatbik edilecektir. Bu sistem uyarınca pazar için yepyeni olan bir mamul önce yüksek bir fiatla yeniliğinin değerini alacak sonra normale inecek ve nihayet daha düşük bir seviyede takarrür ettirilecektir.

Polonyalılar için günün nizamı tedrici bir değişimdir. Belkide Polonya mevcut ziraî durumu, özel ticarete müsaade nisbeti ile anı bir kalkınma çabasını hiç göze alamazdı. Ruslar da kendilerini tecrübelerinin neticeleriyle hudutluyorlar. Onlarında çok yakında Varşova'dakine benzer bir Merkez Komitesi toplantısı yapmaları bekleniyor.

Bir bakımdan Polonya'lılar sair komünist Avrupa memleketlerine liderlik yapabilirler. 1956 da hükümetlerini değiştirdiklerinde Yugoslav'ların kitabından bir yaprak alarak işçi konseyleri konusunda bir hayli konuşmalar yapmışlardı. 27 Temmuzda bu mevzua hiç değinilmedi. Belki de işçilerin idareye iştirak ettirilmeleri talebi müdürlerin hürriyetlerini garantiye almalarını takiben kendini daha fazla hissettirecektir.

16 ncı sayımızda bildirdiğimiz üzere Cemiyetimiz Karma Ekonomi Konferansında ele alınan mesele ve görüşleri metin olarak temin etmiştir. Derginiz, geçen sayıda bir kısmını sunduğumuz yazının mühim gördüğümüz diğer konularını tetkikinize arz ediyoruz.

Türk Anayasasının İktisadi Esasları ve Başlıca Siyasi Partilerin İktisadi Görüşleri

Yazan: Prof. Dr. Vakur Versan

Bugünkü Türk Anayasası dogmatik bazı fikirlerden ziyade tarihi bir gelişmeye, bir takım tecrübeler ve memleket realitelerine dayanmaktadır.

Bu gelişmeleri, tecrübeleri ve realiteleri bilmeden bugünkü Anayasamızın esaslarını lâyikile izah etmek mümkün değildir.

Altıyüz küsur yıllık bir ömre malik olan Osmanlı Devleti siyasi hayatında otoriter bir sistem kabul etmiş olmasına mukabil iktisadi hayatında tam liberal bir rejim tatbik eylemiştir. Bilhassa son yüzyıllar içerisinde düçar olduğu siyasi durumlar ve tabi olduğu kapitülasyonlar başka bir iktisadi sistemi kabule imkân bırakmamıştır.

Osmanlı Devletinde hükümdarı ve devleti bir hukuk kaidesile bağlamak teşebbüs ve hareketleri ondokuzuncu yüzyıl başlarında ortaya çıkmış ve çeşitli şekillerde Osmanlı Devletinin fiilen ortadan kalkmasına kadar devam etmiştir. Fakat bütün bu hareketlere rağmen Osmanlı Devleti hiçbir zaman anayasa tabirile hakiki bir meşrutî (constitutional) devlet haline gelememiştir.

Osmanlı Devletindeki anayasa hareketlerini tetkik edecek olursak bu hareketlerin hepsinin hükümdarın şahsi ve mutlak otoritesini hudutlamak, keyfi hareketlerini sınırlamak ve fertlerin bazı temel siyasi haklarını teminat altına almak amacını güttüğünü görürüz. Bu hareket ve

cereyanların hemen hiçbirinde iktisadî görüşler rol oynamamış olduğu gibi Osmanlı anayasalarında veya anayasa mahiyetindeki vesikalarında iktisadî hükümlere de tesadüf olunamaz.

Gerçekten Osmanlı İmparatorluğunda devleti bir hukuk kaidesile bağlamak için girilen ilk hareket neticesinde ortaya çıkan ve bir teşkilâtı esasiye vesikası mahiyetini taşıyan 1807 tarihli Senedi İttifakda, hükümdar ile Rumeli Âyanı arasında karşılıklı taahhütleri ihtiva eden hükümlerden başka esaslar mevcut değildir. Zaten bu Sened de hiçbir zaman yürürlüğe konmamıştır.

Ondokuzuncu yüzyılda Avrupada gelişen fikir cereyanlarının tesiri altında ve Osmanlı Devletini batı medeniyeti seviyesine ulaştırmak amacıyla girilen bir teşebbüs olan ve Tanzimat fermanında esaslarını bulan hareket de bazı yenilik ve islâhat hareketleri yanında fert ve memur teminatını sağlamaktan ileri gidememiştir.

Osmanlı Devletinin ilk anayasası olan 1876 Kanunu Esasiyi ve onun 1909 ve 1914 tadilleri de ekonomik ve sosyal konularla meşgul olmamıştır. Filhakika ilk yazılı anayasamız olan 1876 anayasası batı anayasalarındaki örneklerle uygun bir şekilde bazı anayasa müesseselerini kurmuş, Devlet karşısında kişi hak ve hürriyetlerini tanımış fakat bunun haricinde sosyal ve ekonomik konulara temas etmemiştir. Bu kanunun sonraki tadilleri de Kanunu Esasiyi işler bir hale koymaktan ve bazı siyasî hak ve hürriyetleri daha kuvvetli bir hale getirmekten ileri gidememiştir.

Zaten ondokuzuncu yüzyıl sonlarının ve yirminci yüzyıl başlarının Osmanlı siyasî ve sosyal hayatında ortaya çıkan fikir gelişmeleri ve parti münakaşaları daha ziyade devletin siyasî fonksiyon ve organizasyonu ve devlet karşısında fertlerin siyasî hak ve hürriyetleri etrafında toplanmış bulunuyordu.

Bu sebepten Osmanlı İmparatorluğu devrinde, bu devletin yıkılış tarihine kadar, ekonomik ve sosyal problemlerin birer temel hukuk prensibi halinde ele alınmış olduğunu ve anayasa dahil, mevzuatta ifadesini bulduğunu ve hattâ parti doktrini şeklinde siyasî hayatımızda etki yaptığını tebarüz ettirmek mümkün değildir.

İstiklâl Savaşı yıllarının hükümetini kuran ve teşkilâtını tanzim eden 1921 anayasası da zarurî olarak kısa ve basit bir anayasa olmuş, devletin ana organlarını ve bu organların fonksiyonlarını tayin ve tesbit etmekle yetinmişti.

Millî Mücadele sona erip, 1923 yılında Cumhuriyet ilân edildiği zaman Türk vatani baştan başa bir harabe halinde bulunuyordu. Esasen yüzyıllar boyunca ağır bir şekilde ihmal edilmiş ve iptidai ziraatten başka hiçbir kaynağa dayanmayan Türk ekonomisi, devamlı savaşların da tesiri ile tam bir yokluk ve gerilik içine düşmüş bulunuyordu. Bütün bunlara ilâveten memlekette eğitim, sermaye ve teşebbüs noksanı da vardı. Ayrıca devamlı savaşlar sebebiyle memlekette çalışma yaşındaki erkek nüfusta azalmıştı.

İstiklâl Savaşının zaferle bitmesinden hemen sonra Şubat 1923 tarihinde İzmirde toplanan İktisat Kongresinde büyük Atatürk, memleketin içinde bulunduğu iktisadî geriliği ve bunun sebeplerini açıkladıktan sonra tam bir istiklâlin hakiki temelini kuvvetli bir memleket ekonomisi olacağını söylemiş ve «Siyasî, askerî başarılar ne kadar büyük olurlarsa olsunlar iktisadî başarılar ile tetviç edilmezlerse husule gelen zaferler devam edemez, az zamanda söner» demişti.

İşte bu düşünce ve prensibin ışığı altında Türkiye Cumhuriyeti, Millî Ekonomiyi kalkındırmak ve bunun için gerekli müesseseleri kurmak zorunda kalmıştı.

Gerçekten Cumhuriyetin ilk kuruluş yıllarında Osmanlı İmparatorluğu teşkilâtının tasfiyesi ve diğer teşkilâtın kurulması sırasında kanun koyucu memleketin kalkınması, halkın refah ve seviyesinin yükselmesi ve hattâ memleketin varlığının dış emniyetinin korunmasının sağlanması için birçok kamu hizmetleri ihdas etmek mecburiyetinde kalmıştı.

Ayrıca Birinci Dünya Savaşından önce yabancılar için bir müdahale vesilesi olan ve yurdu evvelâ ekonomik ve sonra da siyasî nüfuz bölgelerine ayırmak isteyen ve savaş sırasında bir çok güçlülere sebep olan yabancı sermayenin elinde ve fiilen yabancı devletlerin siyasî ve iktisadî menfaatlerinin etkisi altında bulunan imtiyazlı amme hizmetlerini devletleştirmek lüzumunu da hissetmişti.

O zamanlar yurdumuzda özel sermayenin, müteşebbis sınıfının ve teknik bilginin yeteri kadar bulunmayışı; özel müteşebbislerin bir kısmının umumi menfaatin özel menfaatten üstün olduğunu ve faaliyet ve kazançlarını hiç olmazsa muayyen alanlarda umumi menfaatle birleştirmek ve gereken fedakârlıkları yapmak his ve şuurundan mahrum olmaları gibi sebeplerden ötürü devlet bu teşebbüsleri birer kamu hizmeti sayarak bizzat kurup işletmeye ve yabancı sermayeden raşa yolu ile alınan imtiyazlı kamu hizmetlerini de gene kendisi idare etmeye mecbur kalmıştı.

Bu mecburiyet o devirdeki tek siyasî parti tarafından önceleri bir parti programı olarak kabul ve tatbik edildikten ve bu suretle devlet zaruri olarak devletçilik prensibini tatbik eylemeğe başladıktan sonra Anayasanın 2. nci maddesinde 5 Şubat 1937 tarihinde yapılan değişiklik ile Anayasaya da girmiş ve bir anayasa prensibi halini almış, bu suretle Türkiye Cumhuriyeti ve dolayısıyla idaresi de «Devletçi» olmuştur.

Tekrar edelim ki 1924 anayasasına sonradan ithal edilmiş olan devletçilik prensibi hiçbir zaman bir doktrin olarak ve özel teşebbüsü bertaraf etmek ve büyük sermaye tesislerini devlete mal eylemek amacile ortaya atılmış değildir.

Bilâkis Cumhuriyetin kuruluş tarihinden 1933 yılına kadar geçen on sene içinde hükümet bütün çalışmalarile özel teşebbüsü desteklemiş, faydalı görülüp istenen ve bilhassa teşvik ve himaye edilen sınaî teşebbüslerin özel sermaye sahipleri tarafından kurulup işletilmelerini sağlayacak tedbirlerin alınmasına önem vermiştir. (*)

Fakat buna rağmen çeşitli tarihî amillerin ve bilhassa teşebbüs ve sermaye noksanının tesiri altında memleketin ekonomik gelişmesi ve sınaileşmesi bakımından bir ilerleme kaydedilememiştir. Bu duruma 1929 - 1930 iktisadî buhranının getirdiği sıkıntıların da eklenmesi üzerine 1933 yılından itibaren Türk iktisadiyatına yeni bir yön verilmesi zarureti ortaya çıkmış ve Türkiye'nin ekonomik kalkınmasını süratle başarması ve halkının refah ve seviyesinin yükseltilmesi ve «Milletimizin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması» için devletin bazı tedbirler alması ve bir takım müesseseler kurması gerekmiştir.

Bu hareketin tabîî bir neticesi olarak da devletin fonksiyonları icraî ve idarî faaliyetlerden sınaî ve iktisadî sahalara da yayılmış, bu alanlarda da bir takım amme hizmetleri ihdas edilmiştir.

Devlet teşebbüslerinin kuruluş ve faaliyetlerinde görülen bazı hata ve aksaklıklar sebebiyle ve İkinci Dünya Savaşı yıllarında devletin zarurî olarak iktisadî ve ticarî hayatı tamamiyle kontrolü altına almış olmasının bir aksülameli olarak harp sonrası yıllarında memleketimizde devletçiliğe karşı tenkitler yükselmeğe başlamıştır.

(*) Bu cümleden olarak 1927 yılında Teşviki Sanayi Kanunu çıkarılmış, özel müteşebbis ve sermayedarların sınaî tesisler kurmaları ve bunları işletmeleri için geniş imkânlar ve vergi muafiyetleri tanınmıştır. Ayrıca yerli sanayi ve istihsalin himayesi maksadile 1929 yılında Gümrük Tarife Kanunu yeniden tanzim olunmuştur.

Bu tenkitlere paralel olarak yurdunuzda az çok gelişmeğe başlayan özel sermaye ve müteşebbislerin de iktisadi hayatta faydalı faaliyet ve teşebbüslere girişmeleri bir kısım siyaset adamlarımıza Türkiyenin kalkınmasının ancak özel teşebbüs yolu ile kabil olabileceği inancını vermiştir.

1950 - 1960 yılları bu inanç ile devletçilik prensibinin çarpışma ve çatışmalarına sahne olmuştur.

27 Mayıs 1960 İhtilâlini müteakip hazırlanmış olan bugünkü anayasamız son yüz elli senelik politik gelişmemizin ve yukarıda hülâsa olarak izah etmeye çalıştığımız anayasa hareketlerimizin bir netice ve muhassalasıdır.

Bu anayasayı, konumuz bakımından diğerlerinden ayıran en önemli özellik tarihimizde ilk defa olarak sosyal ve ekonomik hak ve hürriyetlere büyük önem vermesi ve devletin siyasi teşkilâtı ve nizamı yanında sosyal ve ekonomik bir teşkilât ve nizam da yaratmak istemesidir.

Bugünkü anayasa gerek başlangıç kısmında ve gerekse ikinci maddesinde Türkiye Cumhuriyetinin sosyal bir hukuk devleti olduğunu ifade etmiştir. Yani bugün devletin temeli sosyal adalet esaslarına ve prensiplerine dayanmaktadır.

Sosyal devlet, fertlere yalnız klâsik hürriyetleri sağlamakla kalmayan fakat aynı zamanda vatandaşlara, zamanımızın hukuk ve devlet anlayışına uygun olarak, bir takım sosyal ve ekonomik haklar da tanıyan devlet demektir.

Her sınıf halka refah sağlamayı kendisine vazife edinen zamanımızın refah devleti (welfare state) iktisaden zayıf olan şahısları, işleri bakımından başkalarına tabi bulunan kimseleri, her türlü dar gelirli ve yoksulları himaye eden tedbirleri almakla görevlidir. Bu suretle hem insan şahsiyetine hürmet eder ve hem de çalışan geniş halk tabakalarının refaha kavuşması sayesinde toplumu yükseltmek amacını güder.

Zira maddî imkânlardan, yaşama için zarurî olan gelir kaynaklarından ve varlıktan yoksul olan halk tabakaları için klâsik hürriyetler, yalnız kâat üzerinde kalan parlak fakat boş lâflardan başka bir değer taşımamaktadır. Ayrıca şurası da bir gerçektir ki, sosyal adaletle karşı kaygısız kalan devletler, toplum hayatının, aşırı sol veya aşırı sağ cereyanlara kapılarak totaliter istikametlere sürüklenmesine engel olamamaktadırlar.

Çağdaş toplumlarda hemen hemen ittifakla kendisini gösteren temayül sosyallik yönündedir. Sosyal olmayan demokrasi toplum hayatının gerçekleri karşısında cevherini kaybetmeğe ve sonunda yıkılmağa mahkûmdur. Bu sebeptendir ki sosyal zihniyet yalnız fertlerin refah ve saadeti için bir teminat değil, aynı zamanda toplum hayatının geleceği bakımından da demokrasinin en sağlam dayanağıdır. Anayasamız Sosyal ve İktisadî Haklar ve Ödevler ismini taşıyan Üçüncü Bölümünde Türk toplumunun sosyal ve iktisadî bünyesini meydana getirecek bir takım ana prensipleri tespit etmiş bulunmaktadır.

Buna göre bir kere «herkes mülkiyet ve miras haklarına sahiptir». Ancak bu haklar hudutsuz ve ölçüsüz ve her türlü istismara imkân veren bir hak olarak kabul edilmemiştir. Bilâkis «Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz» denmiştir. Anayasamız burada mülkiyet halkının kutsallığını belirtmekle beraber keyfiligi önlemek amacile mülkiyet ve miras haklarının «ancak kamu yararı amacile ve kanunla sınırlanabileceğini» ifade etmiştir. (1)

Toprak mülkiyetine gelince, Devlet toprağın verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak amacile gereken tedbirleri almak yetkisine sahiptir. (2) Bu bakımdan Devlet topraksız çiftçiye toprak temini maksadile Toprak Kanunu çıkarabilir ve toprak genişliğini sınırlandırabilir. Çiftçinin işletme araçlarına sahip olmasını kolaylaştırır.

Devlet ve kamu tüzel kişileri, kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartile, özel mülkiyette bulunan gayrimenkullerin tamamını veya bir kısmını kamulaştırmaya veya bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidirler.

Çiftçinin topraklandırılması, ormanların devletleştirilmesi, yeni orman yetiştirilmesi ve iskân projelerinin gerçekleştirilmesi amaçlarla kamulaştırılan toprak bedellerinin ödeme şekli kanunlarla tayin ve tespit edilmek gerekir. Kanunun taksitle ödemeği ön gördüğü hallerde ödeme süresi on yılı aşamaz. Bu takdirde de taksitler eşit olarak ödenir ve kanunlarda gösterilen faiz hadlerine bağlanır.

Ayrıca kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleyen çiftçinin hakkaniyetli ölçüler içerisinde geçinebilmesi için zaruri olan ve kanunla gösterilen kısmının ve küçük çiftçinin kamulaştırılan toprağının bedeli derhal ve peşinen ödenmek lâzım gelir.

(1) Anayasa m. 36.

(2) Anayasa m. 37.

Türkiyede tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir. Arama ve işletmenin devletin özel teşebbüs ile birleşmesi suretile veya doğrudan doğruya özel teşebbüs elile yapılması kanunun açık iznine bağlıdır. (*)

Anayasamız çalışma ve sözleşme hürriyetini kabul etmiştir. Yani fertler diledikleri alanlarda çalışma ve sözleşme yapma hürriyetlerine sahiptirler.

Özel teşebbüs kurmak serbesttir ve devlet özel teşebbüsün güven ve istikrar içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri almakla mükelleftir. (**) Ancak bu hürriyetler de mülkiyet hakkında olduğu gibi kamu yararına olarak sınırlandırılabilir. Fertlerin iktisadî sahalarda çalışmaları, teşebbüs kurmaları başı boş bırakılmış değildir. Bu çeşit faaliyetlerin millî ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürütmesi şart koşulmuştur. Hattâ bir özel teşebbüs kamu hizmeti niteliği taşıyorsa ve kamu yararı da gerektiriyorsa gerçek karşılığı ödenmek suretile bu özel teşebbüs devletleştirilebilir de. Kanunun taksitle ödemeği ön gördüğü hallerde ödeme süresi on yılı aşamaz ve bunlar kanunda gösterilen faizlerle beraber eşit taksitlerle ödenir.

Anayasa ekonomik ve sosyal hayatın adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacına göre düzenleneceğini de ifade etmektedir.

Sosyal ve kültürel kalkınma ancak demokratik yollarla gerçekleşir. Bu maksatla devlet millî tasarrufu arttırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma plânları yapmakla ödevlidir. Yani anayasamız demokratik bir nizam içerisinde plânlı bir kalkınmayı ön görmektedir. (***)

Bu maksatla da 129 uncu maddesinde bir Devlet Plânlama Teşkilâtı kurulacağını ve iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmanın plâna bağlanarak bu plâna göre gerçekleşeceğini söylemektedir.

Özet olarak ifade edilmek istenirse denilebilir ki Anayasamız bugünkü modern ve demokratik anayasalar gibi fertlerin siyasi, ekonomik ve sosyal haklarını tanımış ve teminat altına almıştır.

(*) Anayasa m. 130.

(**) Anayasa madde 40.

(***) » » 41.

Bunun yanında yine devrimizin eğilimlerine uygun olarak refah devletin prensibini benimsemiş ve iktisadi ve malî kaynaklarının yeterliği ölçüsünde (*) devlete sosyal ve ekonomik alanlarda bir takım vazifeler yüklemiştir.

Anayasamızın tespit ettiği bu esaslar, uyarıcı, yol gösterici, takib edilmesi gereken bir takım prensiplerden ibarettir.

Türkiyede mevcut fikir akımlarından ilham ve kuvvet alarak, yukarıda belirtilen anayasa prensipleri içerisinde, ekonomik siyasete yön vermek, şüphesiz ki siyasî partilere ait bulunmaktadır.

Bu sebepten dolayı bugün Türkiyede mevcut belli başlı siyasî partilerin ekonomik görüşlerini açıklamak konuyu tamamlamak bakımından zaruridir.

Cumhuriyet Halk Partisi :

Cumhuriyet Halk Partisi devletçi bir partidir. Cumhuriyet Halk Partisine göre devletçilik Türkiyede millî tarihin zaruretlerine, memleketi ekonomi alanında süratle kalkındırmak ihtiyacına ve milletin yaşama şartlarının sosyal adalet ve sosyal emniyet içinde gelişmesi lüzumuna dayanan sosyal ve ekonomik bir prensiptir.

Cumhuriyet Halk Partisi aşağıda gösterilen işlerin münhasıran devlet elinde bulunmasını zarurî saymaktadır:

1. Ana Harp sanayii
2. Ağır sanayi
3. Büyük enerji santralleri
4. Büyük sulama, göl ve bataklıkların kurutma gibi bayındırlık işleri
5. Stratejik madenler ile miktar ve çeşidi itibarile inhisar mahiyetinde olan madenler ve maden kömürü işletmeleri
6. Kamu hizmetleri ile ilgili olan ulaştırma işleri
7. Petrol İşletmeleri (Gerekirse devlet özel teşebbüsle ortaklık kurulabilir)

Bunların dışında kalan işler özel teşebbüse bırakılmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi bu çeşit işlerin özel teşebbüs tarafından kurulmasını, devlet tarafından bu teşebbüslerin teşvik edilmesini, korunmasını ve bunlara gerekli yardımlarda bulunulmasını millî refah hamlesinin esas şartı olarak kabul etmektedir.

(*) Anayasa madde 53.

Cumhuriyet Halk Partisi münhasıran devletin elinde bulunmasını zarurî saymadığı işlerden özel teşebbüsün başarmaya imkân bulamadığı veya yeter derecede başaramadığı veya hiç girişemediği teşebbüslerin millî ekonomi ve sosyal şartlar bakımından elzem olanlarını özel teşebbüs bu alanlarda çalışmaya muktedir oluncaya kadar devletin kurup işletmekle mükellef olduğuna inanmaktadır.

Bu parti kamu menfaatlerinin gerektirdiği kayıtlar dışında özel teşebbüsün tam bir emniyet ve serbestlik içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri almakta devleti vazifeli telâkki etmekte ve özel teşebbüslerle devlet teşebbüslerinin eşit şartlar içerisinde çalışmalarının kanun, tüzük ve kararlarla sağlanmasına taraftar bulunmaktadır.

Cumhuriyet Halk Partisine göre devlet kendi alanına giren işlerden elde ettiği üretimi ve bunların üreticilerini korumak maksadile müdahale alış ve satışları için kuracağı müesseselerin yapacakları alış ve satışlar müstesna olmak üzere ticaretle meşgul olmamalı ve bu maksatla tesisler vücade getirmemelidir.

Devletin sosyal maksatlarla, yani halkın yaşama şartlarının islâhı veya memleketin belli bir bölgesinin kalkındırılması amacile kuracağı devlet işletmelerinde kazanç düşüncesi ön plânda olmamakla beraber iktisadî esaslara riayet edilmelidir.

Cumhuriyet Halk Partisi ticareti millî ekonominin gerekli bir unsuru ve serbest rekabeti de millî ticaretin gelişmesi için başlıca şart saymaktadır.

Aynı zamanda memleket menfaatlerinin gerektirdiği iktisadî işlerde yabancı sermayeden faydalanmaya taraftar bulunmaktadır.

«Cumhuriyet Halk Partisi hızlı bir kalkınma sağlamak için yabancı tetkik ve tecrübe ve yabancı sermaye ile işbirliğinin faydasına ve hattâ zaruretine inanmaktadır. Verimli yatırım alanları çok geniş olan memleketimizde kalkınma plânına uygun olarak çalışacak yabancı sermayenin kalkınmamıza yardımcı olacak yatırımlarına değer vermektedir» (*)

Cumhuriyet Halk Partisi vergi sisteminde reform istemekte ve millî gelirle ahenkli ve vergi yükünün adil bir surette dağılmasını temin edecek esasların kabulüne, hayatı güçleştiren, üretimi tazyik eden, millî ekonominin gelişmesini engelleyen vergilerden kaçınılmasına taraftar bulunmaktadır.

(*) Cumhuriyet Halk Partisi Halk Hizmetinde, Ankara, 1964, Sayfa 63.

Cumhuriyet Halk Partisine göre devlet vatandaşa medenî ve fikrî kabiliyetine göre çalışma imkânı vermeli, işsizlere iş bulmalı, iş verenlerin hakları göz önünde bulundurulmak suretile emeği sömürülmekten koruyacak tedbirleri almalıdır.

Cumhuriyet Halk Partisinin programının yukarıdaki esaslarını açıklayan bir parti yayınında Cumhuriyet Halk Partisinin devletçilik anlayışı 1964 yılında şöyle izah edilmektedir: (**)

«Cumhuriyet Halk Partisi Türkiyenin iktisadî kalkınmasında devletin de özel teşebbüsün de görevi ve yeri olduğuna inanır. Cumhuriyet Halk Partisi inanmıştır ki ne ondokuzuncu yüzyılın devlet bir şeye karışmasın diyen aşırı liberalizmi ne de özel teşebbüsün lüzum ve faidesine inanmayan solcu görüşlerle Türkiyenin hürriyet içinde kalkınması kabil değildir.

Aşırı solcuların vadettikleri sözde cennet, özel teşebbüsü kaldırırken, insan haklarını, insan haysiyetini, hür düşünceyi ve hür tartışmayı, hür sendikacılığı, hukuk devletini, hepsini birlikte kaldırır. Herkesin devlet kapısında boğaz tokluğuna esir ve köle olduğu bir rejim insan haysiyetile bağdaşamaz.

Türkiyede devletin de özel teşebbüsün de yapacağı çok iş vardır. Yolları, barajları, sağlık ocaklarını ve hastahaneleri, köy okullarından üniversitelere kadar çeşitli eğitim kurumlarını, sulama kanallarını, içme suyu tesislerini, elektrik hatlarını, özel teşebbüsün ele almadığı birçok önemli sanayi tesislerini, stratejik sanayi yatırımlarını, ziraatte ve madencilikte araştırma ve öncülük isteyen birçok işleri vatandaş hep devletten bekliyor ve beklemekte haklıdır. O halde devlet iktisadî işlere seyirci kalsın diyen aşırı sağcıların modası geçmiş iptidaî liberalizmin Türkiyede yeri yoktur.

Fakat Cumhuriyet Halk Partisi devlet gayretlerinin yanına özel teşebbüsün de büyük faydasına inanır. Bu sebepten özel teşebbüsün verimli alanlara yatırım yapmasını azamî derecede teşvik etmeyi görev sayar. Özel teşebbüse saygı duyar. Sermaye ve özel teşebbüse düşman olan, dost görüldüğü işçiler başta olmak üzere, bütün vatandaşları köleliğe mahkûm eden aşırı sol düşünceleri şiddetle reddeder».

Görülüyor ki Cumhuriyet Halk Partisi devletçilik prensibini be-

(**) Cumhuriyet Halk Partisi Halk Hizmetinde, Ankara, 1964, Sayfa 20.

nimsemekle beraber ferdin yapabileceği işleri ferde, mahiyeti icabı amme hizmeti niteliği taşıyan veya devletin elinde bulunması gereken teşebbüsleri devlete bırakan, bugünkü tabirle karma bir sisteme taraftar bulunmaktadır.

Adalet Partisi :

Adalet Partisi ise ekonomik alanda özel teşebbüse önem veren bir partidir. Bu partiye göre anayasa Türkiyede vatandaşların temel hak ve hürriyetlerini teminat altına almış, hukuk devleti ile sosyal adaleti bağdaştırmış, ferdin maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlayarak gerçek bir demokratik nizamı sağlamıştır.

Ekonomik ve sosyal hayatın adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir hayat seviyesinin sağlanması amacına göre düzenlenmesi de yine anayasanın hükümleri iktizasındadır.

Bu itibarla Adalet Partisi, her ne suretle olursa olsun vatandaşların haklarını ve özel teşebbüsün serbestisini inkâr eden veya kısıtlayan iktisadî fikir ve cereyanların karşısındadır. (*)

Adalet Partisine göre her iktisadî görüş dayandığı esas prensipler ne olursa olsun olayların gelişmesine, ihtiyaçların baskısına, bu olay ve ihtiyaçların meydana geldiği çevrenin şartlarına, gerçeklerine ve özelliklerine uymak zorundadır.

Demokratik bir sistem içerisinde temel hak ve hürriyetler Türkiyede yukarıda belirtilen düzene göre şekillenmiş olduğu için Adalet Partisinin ekonomik politikasına hakim olan prensipler de bu anlayış ve kavrayış içerisinde şekillenmiş bulunmaktadır. Bu sebeple Adalet Partisi, adı ne olursa olsun, serbest teşebbüs nizamının milli menfaatleri lâyükile korumadığını, ekonomik hayatın gelişmesine engel olduğunu ve sosyal adaletsizliklere sebebiyet verdiğini ileri süren ve özel sermayeyi kısmen veya tamamen tasfiye etmek ve devlet hesabına işletmecilik faaliyetlerine girişmek isteyen ve toplumun ancak bu yolla kavuşacağını iddia eden sistemleri, hürriyetleri kısıtlamaları ve totaliterliğe müncer olmaları bakımından reddetmektedir.

Ancak Adalet Partisine göre iktisadî büyümenin bilhassa az gelişmiş memleketlerde kendi kendine tahakkuk edecek bir olay olduğunu kabul etmek de bugünün gerçeklerine ve bu gerçeklerin ortaya koyduğu anlayışa göre mümkün değildir. Bu bakımdan tam ve ortodoks bir liberalizmi kabul ederek devletin iktisadî hayata müdahalesini tamamen red ve inkâr etmek de ne çağdaş ekonomik görüşlere ve ne de memleketi-

*) İktisadî ve Mali Politikamız, sayfa 5, Adalet Partisi İkinci Büyük Kongresine sunulan metin: 5, Ankara 1964.

sistem anlayışını geçmiş bir devrin yorumuna göre değil fakat bugünkü mizin gerçeklerine uygun düşmez. Bu mülâhaza ile dir ki liberal iktisadi telâkkilere, içinde bulunduğumuz yüzyılın gerçeklerine ve memleketimizin şartlarına göre tefsir ederek devletin iktisadi hayata müdahalesini bazı şartlar altında benimseyen bir sistem olarak kabul etmiştir.

Adalet Partisi demokratik nizam içerisinde kalkınmanın bir şartı olarak memlekette sosyal adaletin tatbikinin zaruret ve faydasına da inanmaktadır. (*) Bilhassa Türkiyede gelir dağılımında mevcut olan dengesizlikler dikkat nazarına alınarak bu nokta üzerinde dikkatle durulmaktadır. Ancak Adalet Partisinin sosyal adalet anlayışı hiçbir zaman servetlerin dağıtılması veya üretimde elde edilenlerden fazlasının bölünmesi şeklinde bir mana taşımamaktadır.

Adalet Partisi sosyal adaletin Türkiyede demokratik bir nizam ile teminat altına alınmış bulunan vatandaşların temel hak ve hürriyetlerine halel vermeden, onların ekonomik hürriyetlerini sınırlamadan, teşebbüs kabiliyet ve azimlerini öldürmeden sağlanabileceğine inanmıştır.

Adalet Partisine göre Türkiye ekonomik hüviyeti ve strüktürü itibarile az gelişmiş bir mahiyet arzettiği için kalkınma konusundaki gayretleri de ileri memleketler ile aynı ölçüler içinde mukayese ve mütalaa edilemez. Bu bakımdan, ekonomik kalkınmayı, bu hüviyeti arzeden Türkiyede sadece özel teşebbüsten beklemek düşünülemez. Devletin sosyal ve kültürel sahalarda olduğu gibi, ekonomik alanlarda da destekleyici, yardımcı, uyarıcı, yapıcı ve mahzurları bertaraf edici müdahalesine ihtiyaç vardır. (**) Esasen bu şekilde bir müdahale demokratik bir düzen içerisinde ferdin temel hak ve hürriyetlerini korumak ve onun maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları ve ortamı hazırlamakla görevli olan devletin en önemli bir vazifesidir.

Ekonomik kalkınmanın benimsenen bu görüşü ve kalkınmada özel teşebbüsün geniş çaptaki faydalı rolü nazarı itibare alınarak Türkiye'nin ekonomik kalkınma davasında takip edilecek siyasetin esasları da Adalet Partisinin temel ekonomik görüş ve prensiplerinin ruhuna uygun olarak tayin ve tespit edilmiş bulunmaktadır.

(*) İktisadi ve Mali Politikamız, sayfa 7, Adalet Partisi İkinci Büyük Kongresine sunulan metin: 5, Ankara, 1964.

(**) İktisadi ve Mali Politikamız, sayfa 8, Adalet Partisi İkinci Büyük Kongresine sunulan metin: 5, Ankara, 1964.

Bu konuda Adalet Partisinin prensibi ise devleti özel teşebbüsün destekleyicisi ve yardımcısı durumuna getirmek, onun ekonomik hayata müdahalesini iktisaden az gelişmiş bir memleket olmamızın gerektirdiği en zaruri hallere inhisar ettirmek, fakat genel olarak kontrol şeklinde ortaya çıkacak bu müdahalenin hiçbir şekilde ferdin ekonomik hürriyetini sınırlayacak, onun teşebbüs kabiliyetini ve azmini öldürecek inhisarcı bir zihniyete dayanmamasını ve ancak Türkiyede kalkınmaya müsait şartların ve gerekli ortamın yaratılmasına münhasır kalmasını sağlamaktır.

Adalet Partisine göre, Türkiyenin iktisaden az gelişmiş bir memleket olması sebeble, sosyal alanda olduğu kadar iktisadî alanda da birçok meselelerin devlet yardımı ile halledilmesini zaruri kılmaktadır. Bu itibarla ekonomik kalkınma ve devletin ekonomik hayata müdahalesi hususunda Adalet Partisinin temel prensip ve anlayışı içerisinde kalmak şartı ile, plân ve programlı hareket etmenin lüzum ve zarureti inandırıcıdır. Zaten ekonomik hayatın plânlaştırılmasına hakim olan esas faktör, tahakkuku istenilen birçok ekonomik ve sosyal hedeflerin mevcudiyetidir. Bu hedeflerin elde edilebilmesi için de mevcut ekonomik kaynakları bu hedeflere doğru şuurlu bir şekilde teşkilâtlandırmak lâzımdır. Bu bakımdan plânlaştırmada en önemli cihet, istihsal ve inkisam unsurlarının zaruri olan birliğini tahakkuk ettirecek müdahalesi değil murakabeci ve uyarıcı bir sevk ve idare mekanizmasının kurulmasını ve işlemlerini sağlamaktan ibarettir. Adalet Partisi ise bu neticenin serbest rekabet ve özel teşebbüs rejimi içerisinde elde edilebileceğine ve ekonomik faaliyetlerin umumi menfaatlere göre düzenlenebileceğine ve plânlı ekonomi düzeninin demokratik bir toplumda da ferdin temel hak ve hürriyetleri ve onun teşebbüs kabiliyet ve azmini sarsmadan yürütülebileceğine inanmaktadır.

Adalet Partisine göre plân serbest rekabete mani olmayan, yol gösterici, yardım ve teşvik edici hükümleri ihtiva eden, mümkün olduğu kadar kısa vadeli ve memleket gerçeklerine uygun ekonomik teşhis ve müşahadelerle belirli hedefleri açıkça gösteren bir şekilde olmalıdır. Plân Türkiyenin ekonomik kalkınmasının gerçekleşmesinde en fazla hizmeti geçecek ve baş rolü oynayacak olan özel teşebbüsün enerjisinden, yaratıcı kudretinden ve finansman gücünden tam bir şekilde faydalanma yollarını aramalı, tespit etmeli ve çalışmaları ve gayretleri büyük ölçüde bu hedeflere yöneltmelidir.

Özet olarak Türkiye'nin kalkınması ve milletin yükselmesi yolunda Adalet Partisinin takibedeceği ekonomik politika, sosyal karakterli liberal bir sistemdir. Adalet Partisine göre bu sistem demokratik nizamın kurulması, yerleşmesi ve yaşaması için muhtaç olduğumuz bir sistemdir. Böyle bir sistemde politik hürriyetle ekonomik hürriyet aralarında bir denge kuracaklardır. Bu sistem içerisinde özel teşebbüs esas olup, müstesna bir mevkiye sahiptir. Özel teşebbüse dayanmayan bir kalkınma, hatalıdır, masraflıdır ve hatta demokratik bir nizam içerisinde imkânsızdır. (*)

Yeni Türkiye Partisi :

Yeni Türkiye Partisi fert hürriyeti ile sosyal güvenliği bağdaştıran demokratik bir sistemi ön görmektedir. Bu partiye göre ferdi hürriyetler yanında sosyal muvazene de şarttır. Toplumda kutuplaşmalara sebep olan aşırı servet ve gelir farkları bir iş ve hizmet karşılığı olmayan tesadüfi kazançlar cemiyet içinde ahenk ve muvazeneyi bozmaları ve vatandaşlar arasında manevî dayanışmayı baltamaları sebeble zararlıdır. Bu sebepten dolayıdır ki ekonomik düzen ve dengeyi bozmadan, ferdi teşebbüs ve mülkiyet sistemine dayanan sosyal bir bünye içinde ahenk ve istikrarı temin etmek gerekir.

Yeni Türkiye Partisi vatandaşların amme haklarını, ferdi hürriyetlerini zedelemeyen Türkiye'nin istikrar içinde süratli bir iktisadî gelişmeyi başarabileceğine inanmaktadır.

Yeni Türkiye Partisine göre Türkiye'nin bugünkü medeniyet seviyesine kısa bir zamanda ulaşması ve ekonomik kalkınmanın süratle gerçekleşmesi için özel teşebbüs esas ve temeldir. Devlet, özel teşebbüsün faaliyetlerine yardımcı olur. Ferdi teşebbüslerin başarı ile çalışabilecekleri sahalarda devletin ona rakip olması şöyle dursun, para, maliye ve yatırım politikaları ile ona yardımcı olması da lâzım gelir. (**)

Kalkınmanın hızlı, istikrarlı ve kesintisiz devam edebilmesi, asgari hata şanslarıyla, kıt olan milli kaynakları iyi kullanılabilmesi için, genel bir iktisadî plânın yapılması şarttır. Genel iktisadî plândan kasıt, her münferit iş sahasının sıkı bir şekilde merkezin murakabesi altına konulması değil, fakat çeşitli istihsal ünitelerinin faaliyetlerini koordine

*) Radyoda Adalet Partisi: I, Ankara, 1964, sayfa 29.

Adalet Partisi Programı, Prensip Maddeleri: (7, 16, 21 maddeler)

**) Yeni Türkiye Partisi Programı, madde 9

etmektedir. Bunun için de Başbakanlığa bağlı bir Devlet Plânlama Dairesi-
nin mevcudiyeti zaruridir.

Aynı şekilde iktisadî politikanın bir küll halinde ve sistem içerisinde yürüyebilmesi için devlet ve mahallî idareler bütçeleriyle, iktisadî devlet teşekküllerini içine alan, bütün devlet sektörünü kaplayan bir devlet mu-
rakabe sisteminin kurulmasını Yeni Türkiye Partisi faydalı görmektedir.

Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi :

Bu parti de esas itibarile ferdî hürriyet ve sosyal adalet prensiple-
rinin bağdaştırılmalarına taraftar olup, ekonomik alanda özel teşebbüse kıymet vermektedir. Ancak devletin ekonomik hayatı murakabe etmek suretile bir nizam ve ahenk yaratmasını da istemektedir.

Ayrıca millî gelirin arttırılması etrafında milletçe sarfedilen gayret ve tedbirlerden sağlanacak müspet ve menfi hasıllardan bütün yurttaş-
ların sosyal adalet esaslarına göre emek, sermaye, teşebbüs, hizmet ve başarılarla orantılı pay almalarını ön görmektedir.

Cumhuriyetçi Köylü Partisi millî ekonomi kavramı içine giren bütün faaliyetlerin koordinasyonunun sağlanmasını mutlak bir zaruret addet-
mekte ve bu itibarla plânlamaya taraftar bulunmaktadır.

Türkiye İşçi Partisi :

Türkiye İşçi Partisine gelince bu parti diğer partilerden kesin ola-
rak ayrılarak siyasî demokrasiye ekonomik ve sosyal bir öz kazandırmak ve bu sayede daha ileri bir toplum düzenine geçiş şartlarını hazırlamak amacını gütmektedir. (*)

Bu maksatla Türkiye İşçi Partisine göre:

- a) Millî ekonomide kilit taşı vazifesi görenlerden başlamak suretile ve ekonomik kalkınma ve sosyal ilerlemenin gerekli kıldığı bir sıra ta-
kibederek büyük üretim ve mübadele araçları devletleştirilmelidir.
- b) Henüz kurulmamış temel sanayi kollarını devlet malı olarak devlet kurmalı ve işletmelidir.
- c) Topraksız veya az topraklı köylüye toprak vermeli ve en yeni araç-
larla, en ileri teknikle bunların en verimli şekilde işletilmesi sağlan-
malıdır.

*) Türkiye İşçi Partisi Tüzüğü, Madde 3.

d) Devlet herkesi iş gücü sahibi etmeli, işsizliğe son vermeli ve milli gelirin dağıtımında emeğe göre gelir prensibini hakim kılmak herkese yaptığı işe göre ücret, aylık ve gelir sağlamalıdır.

Millet Partisi ise muhafazakâr bir nitelik taşımakta ve ekonomik hayatta özel teşebbüse öncelik tanımaktadır.

Netice olarak görülüyor ki Türkiyede siyasî partilerin hemen hepsi -belki kısmen Türkiye İşçi Partisi istisna edilebilir- ister devletçilik, isterse özel teşebbüs prensibinden hareket etsinler, plânlı bir karma ekonomi sistemi üzerinde birleşmektedirler.

Bu da anayasamızda ifadesini bulan Türkiyenin sosyal ve ekonomik gerçeklerinin yarattığı bir durumdur.



A.B.D. Ödeme açığı ve işsizlik Problemlerini Nasıl Çözümleyecek

Le Monde'dan Çeviren :
Vural ERYILMAZ

BEŞ SENELİK BİR GELİŞME VE REFAH DEVRESİNE RAĞMEN A. B. D. HÜKÜMETİ İKTİSADÎ VE MALÎ PROBLEMLERİNİN BAŞINDA GELEN BU İKİ MESELEYE KESİN BİR HAL ÇARESİ BULABİLMİŞ DEĞİLDİR. BİRİNCİSİ, PARANIN İÇİNDE BULUNDUĞU KÖTÜ DURUM; ACABA AMERİKALILAR HEM DOLARI BÜTÜN ENDİŞELERDEN UZAKTA VE HEM DE TEDİYE MUVAZENESİNİ DEVAMLİ BİR ŞEKİLDE DENGEDİ TUTMAYI BAŞARABİLECEKLER Mİ? İKİNCİ MESELE İSE KENDİ İÇ MESELELERİNE MÜTEALLİKTİR; AMERİKALILAR II. DÜNYA HARBİ NİHAYETİNDENBERİ AVRUPA ÜLKELERİNİN EKSERİYETİNİN HEMEN HEMEN GERÇEKLEŞTİRDİĞİ TAM İSTİHDAM ŞARTLARINI KENDİ MEMLEKETLERİNDE YARATABİLECEKLER Mİ?

Mevcut konjonktürde çözümlenmesi icap eden en mühim meselenin dolârın içinde bulunduğu kötü durum olduğunda A.B.D. nin en muhafazakâr çevrelerini -hattâ ticaret odasını- bile ikna etmek mümkün olmamıştır. Çok yazık, zira Beyaz Sarayın iktisat müşavirleri memleketlerinin para politikasına yöneltilen tenkitlere istihza ile bakarken içleri o kadar rahat ki.

Bu tenkitleri, mütehassıslar yahut üniversite çevreleri -meselâ M. Jacques Rueff- yahut da onlar gibi bir başka çağın ortodoks zihniyeti tesirinde kalmış Avrupa siyasilerinin yaptıklarını söylüyorlar. Ve ilâve ediyorlar «bize gelince, ödeme muvazenesi açığının ortaya koyduğu problemleri elbette ki biliyoruz. Kabul edelim ki, bu uzun zamandanberi ihmal edilmiş ve bir hatadır, fakat inanıyoruz ki dış malî durumumuz esasen sağlamdır, insanüstü gayretler amerikan ekonomisinin devamlı gelişmesini garantilemektedir.»

Gerçek ve Hayal

Bir bu eksikti; maliyenin kabul ettiği hesap tarzıyla esasen suni olarak şişirilmiş açığın eldeki rakamlarla izahı için profesörlere başvurmak. Peki bu işte profesörlerin suçu ne A.B.D. pasiflerine, sadece bazı kısa vadeli hususi borçlarını kaydeden tek ülkedir. Bu şekilde negatif bakiye-yi 3,5 milyar yerine 2,5 milyar gibi göstermekle hakikatı gizlerken öte yandan mesele halledilmeden durmaktadır. Ellerindeki dolarları altınla değiştirmek isteyen ülkelere çatılacağına, Potomac kıyısında bir müddet oyalanılan aşağıda izah edilen projenin gerçekleşmesine imkân olmadığının anlaşılması icap ederdi. Bu projeye göre A.B.D. muayyen bir X tarihinden başlamak üzere önce'u 35 dolardan altın satışını kabul etmeli... satın almayı değil.(1) Bir diğer deyişle kasalarında sarı metâl biriktiren ülkeler carî masraflarını karşılamak için dolârlardan emre amade bulunduramayacaklardı.

Bu projeye görüldüğü gibi çocuk oyunlarının karakteristik vasfı haki-mindir; başkalarının görüş ve reaksiyonlarına aldırmış etmemek. Bilinmesi icap eden gerçek şu ki Amerikan yetkilileri böyle hadiseleri hoşgörü ile karşılıyorlarsa da geçer akçe olarak kabul etmemektedirler. Meselâ ye-ni bir emre kadar tediye bilânçosu hesap tarzında bir değişiklik yapma-yacaktır.'

Johnson Plânının Başarısı Sınırlı Kalmıştır

Geçen şubattan Johnson tarafından ilân edilen istikrar programı -nın kazandığı ilk başarılar Washington resmi çevrelerinin umduğu ka-dar parlak olmamıştır.

Bu program kredi politikasını temkinli bir şekilde daraltılmasını ve uzun vadeli kredilerin faiz nisbetlerini yükseltilmesini öngörmekte-dir. Fakat halihazırda Atlantığın diğer kıyısından faiz nisbetleri çok aşağıdadır. Netice olarak hususî sermayenin dışarıya çıkmasına engel ol-mak için, dolârların çıkışını kolaylaştıran büyük müesseselerin, gönül-lü yardımlarını davet eden dünyanın, amerikan mal piyasasından her türlü vasıta ile tecrit edilmesi isteniyor.

(1) Proje hakikatte köklü değildi; A.B.D. yabancı bir ülke tarafından herhangi bir tarihte alıkonulmuş altın ihtiyatlarından yalnız bir partiyi -meselâ üçte birini- sa-tın almayı kabul edecekti.

Washington'da M. Johnson plânını 18 ay ancak tesirli olabileceği, bunun ötesinde bir netice alınamayacağına herkes müttefiktir. Zaten plân zamanla kendini yiyip bitirecek.

Dış ülkelere açılmış olan banka kredilerinde bir indirim Amerikan endüstrisinin bir çok dış pazarlarını kaybetmesine sebep olacaktır. Böylece hattâ amerikalıların itimatlarının asıl sebebi olan ticaret muvazenesi fevkalade fazlası -en fena senede bile bu rakkam 4 milyar dolârdır- kendisine zarar verebilecek bir hüviyete bürünmektedir.

«Dış kredi politikasında müsbet neticelere ulaşmak için, faiz nisbetlerimizin % 5 in çok altında olması gerkecektir. Halbuki böyle bir tedbir ekonomik gelişmemiz için bir felâket olabilir.» Bir hükûmet yetkili mütehassısı böyle söylüyordu. Şüphesiz halıktır. Amerikan hükûmetinin böyle sınırlandırılmış iş hürriyetine taraftar olmasına maddeten imkân yok zira 5 senelik gelişme devresine rağmen % 4,7 nisbetindeki işsizlikten esasen şikâyetçidir.

İ ş s i z l i k D e v a m E d i y o r

Amerikalılar görüldüğü gibi dış tediye açığını o kadar az gösterme itiyadındalar ki, düşük istihdama karşı tedbir almak için Avrupalı istatistikçilerden daha güç beğenir buldukları kendi istatistikçilerinin öne sürdükleri delilleri görmemezlikten geliyorlar.

Size bahsedilen rakkamlardan birisi -düşük ise sevinmek, yüksekse endişe etmek icap eder- bir şehrin mesulleri -Belediye makamları, iş adamları, sendikalar ve diğer teşekküller- tarafından kabul edildi diye işsizliğin kat'i nisbetini teşkil edebilir mi? Ve herbiri eyalette işsizlerin nisbetinin düşük olduğu kasabaların -Flint, Michigan, Cedar- Rapid ve son haberlere göre de Yowa- hangileri olduğunu iyi bilebilirler.

Bununla beraber rakkamlar tefsir edilmeğe -çünkü bir sürpriz olabilir muhtaç ve ihtiyatla kabul edilmelidir. A.B.D. nin en zengin eyaleti olan Kaliforniya'da bile meselâ % 6,1 olan işsizlik nisbeti millî ortalama -mayı çok aşmaktadır.

Güneyin başşehri Atlanta ise hemen hemen tam istihdamı gerçekleştiren şehirlerden biridir; Coca-Cola'nın ve dondurulmuş tavukların vatani, feza uçak sanayinin büyük merkezlerinden biri olan, A.B. D. nin en hareketli hava alanlarındanb irine sahip, -ne hazindir ki- kendisine 60 Km. mesafeden daha yakın olan ve halâ başka bir dünyada imişcesine yaşayan Appalache'ların kederli ve unutulmuş kasabalarıyla tezat teşkil eden, ve medeniyetin bütün nimetlerinden nasibini almış bir şehirdir. Aynı zamanda güney Georgina'nın teşviki ile ırkçılığa ve demir-

ciliğe tahsis edilmiş güneyin diğer büyük bir şehri olan Birmingham'a bir kaç yüz Km. mesafede kurulmuştur.

Kaliforniya'da işsizliğin artması esasen askeri siparişlerin durmasıyla buna mecburdu. Batı yakası bir feza araştırmaları endüstrisinin kurulmasıyla harp esnasında fevkalâde bir hamle yapmasına rağmen füze devrine ancak 10 sene sonra ulaşabildi. Yalnız başına Kaliforniya eyaleti müdafaa mekanizmasında olsun feza araştırmalarında olsun faaliyet gösterecek olan fabrikaların 1/4 nin bu bölgede kurulmasını temin etmiştir.

Atlanta bölgesine gelince, konfederasyonun kuvvet sembolü, bir asır önce (güneylilerden alındıktan sonra) General Grant'ın parlattığı bir şehir olan Atlanta, bugün gelişmenin öncüsü bulunuyor, ve bir çok yatırımları massedebiliyorsa bu bir çok sebeplerdendir. Başlıcalarından biri, A.B.D. sınaî gelişmesini ciddi bir şekilde tehdit eden su yokluğunu, bu bölgenin su deposu olan Georgina eyaletinin halletmiş olmasıdır. Diğer bir sebep, işçiliğin diğer yerlerden daha ucuz olması zaten ırk kavgaları tehlikesi mevcut olmayan Atlanta'da mücadeleciler olmayan sendikaların mevcudiyeti avantajıdır. Şehrin şimdiki gelişmesine zemin hazırlayan güneyin bağımsız müstesna belediye reislerinden biri tarafından 20 senedenberi idare edilmesi de şanslarından biridir.

Durum Gençlere ve Zencilere Tesir Ediyor

Kaliforniya çalışma piyasası A. B. D. nin diğer eyaletlerinden Pasifiğin güneşli kıyılarına gidişi durdurulamayan her yaş ve cinsten muharcıları hemen massedemiyor.

Aksine Atlanta'da zencilerin ücretleri (bilhassa kadınlarda) tam iştihamın altında -bu düşüklük nazarı itibara alnamıyacak kadar ehemmiyetsizdir -ve buna tedbir almaya da imkân yoktur. Misalimizin birincisinde gerçek bir hayli karamsar görünüyor, ikincisinde ise daha pembe bir hayal.

Genel manâda işsizlik bazı تنها bölgelerde (Appalache'larda ve Minnesota'nın eski maden ocaklarının bulunduğu kasabalarda) daha çok kitle halinde gözüktüyor ve azınlıktaki zencilerle genç nesli daha ciddi bir şekilde etkiliyor. İşsizlik nisbeti evli erkeklerde açıkça ortalama-dan daha düşüktür. Bu ortalama 1964 de % 2,8 idi. Bu sene iş arayan 19-40 yaşları arasındaki gençlerden % 14 den fazlası henüz hiç bir iş bulamamışlardır. Bunların ekserisi Amerikalıların «drop out» dedikleri tipleri teşkil ediyor. Yani kâfi derecede vasıflanmadan ve tecrübe ka -

zanmadan, tahsillerini bitirmeden high school -bizim lise ayarında- ları terkeden gençler. Öyle görünüyor ki bu «drop out» ların ekserisi çocuklarının eğitime gerekli önemi göstermeyen ailelerin çocuklarıdır.

Bu sonuncular hiç bir zaman derslere devam etmediklerinden çok çabuk demoralize olur ve öğretmenlerinden kurtulmak için ilk fırsattan istifade ederler.

Menşeleri ne olursa olsun, durumlarını basının yakından izlediği bu tip hadiseler sık görülmesi sebebi ile A.B.D. de ciddi bir sosyal problem haline gelmiştir. (Bazı endişelerle şu soru akla gelebilir; bir kaç sene -denberi eğitim sisteminde yavaş bir bozulma müşahade edilen memleketimizde bu tip bir hadise yayılma istidadında değilse bile orta öğretimde kendisini hissettirmiyor mu?)

1961 de başlayan şimdiki gelişmenin ilk 3 senesinde işsiz gençlerin sayısı hiç azalmamıştı. Her sene 1 milyonluk bir tempo ile yaratılan yeni işler hemen de beyaz ırkın istifadesine tahsis ediliyor. Fakat 1964 denberi durum daha ümit verici bir şekilde gelişmiştir; gelişme nihayet, beyazların ve daha zayıf bir ölçüde de zencilerin işsizliğini azaltıcı yönde olmuştur.

T a l e b i T a h r i k

Bu şartlar içinde hükümetin endişesi iktisadi faaliyetler sebebiyledir. Bu sebepler şunlardır; Mühassısların düşük buldukları talebin mevcut istihsal seviyesine uydurulabilmesi için durmadan tahrik edilmesi icap etmektedir. Amerikan toplumu bu bakımdan kâfi satınalma gücü ile teçhiz edilebilmiş midir? Hiç bir bakımdan. Bütün resmi vesikalar ise aksi kanaattadırlar. Bununla beraber 30 milyondan fazla Amerikalı terakki eden medeniyet tarafından unutulmuş, hele sefalet içindeki birkaç milyonu ise zaruret ve yokluk içinde adeta yüzmektedir.

Talebi arttırmak için 3 senedenberi vergiler azaltılmıştır, Beyaz Saray'ın yeniden vasıtalı vergilerde bir alçalma şeklinde görülen vergi yükünü hafifletmeyi hedef tutan yeni kararlarının tesirleri, Kennedy'nin teklif ettiği hemen hemen aynen Johnson tarafından da kabul edilmiş büyük vergi reformunu zayıflatmış görünüyor. Meselâ istihlâk için serbest bırakılmış 5 milyar dolâr. Bu politika bütçe açığını arttırabilecek olan her tedbire uzun zamandanberi muhalif olan iş adamları tarafından geniş tasvip görmüştür.

Bu tedbirler sendikacılar ve bazı üniversite çevrelerince sağcı Kennesisme olarak nitelendirilmişlerdir. Herkesin acil ihtiyaç olduğunda müttefik bulunduğu büyük faaliyetleri finanse etmeğe tahsis edilmiş devlet kredilerinin geniş bir şekilde artmasının ve bu faaliyetlerin teşviki onlara göre solcu Kennesisme'dir. Meselâ şehirlerde trafik tıkanıklığını gidermek için yapılması düşünülen ve her defasında geciken yollar ve şehirlerarası Devlet Ulaştırma Şebekesinin tesisi.

E n d i ŝ e S e b e b l e r i

Amerikalıların çoğu 5 senelik bir gelişmeden sonra ŝu iki noktada ısrarla durmaktadırlar; Bu kadar uzun bir refah devresi hadiselerin normal seyri neticesi değildir. Bunun mutlaka bir dönüşü olacaktır. Hükûmete gelince o aksini iddia ediyor. O halde devamlı bir gelişme ef-sanemi yoksa enerjik bir program neticesi midir?

Hususî mütehassıslar hükûmetin esas fikrinin bu olup olmadığının dan endişelidirler. İktisadi düzeni daha yüksek bir rejime çevirmek için munzam alış kudretini ona zerketmek kâfidir. Gelişme ise dış muvazene temin edilmedikçe gerçekleşemez. Dış tediye muvazenesini gerçekleştirmek yolunda alınan tedbirler 1966 da ancak uygulanabilecektir. Bu gerginliğin başlıca sebepleri şunlardır:

- 1 — Ücretler tahmin edilenden daha hızlı yükselmektedir.
- 2 — Bazı sektörlerde stoklar çok artmıştır.
- 3 — Bazı sanayi kollarının istihsal kapasiteleri piyasa ihtiyaçlarının çok üstüne çıkmıştır.
- 4 — Krediler pek cömertçe dağıtılmıştır.
- 5 — Nihayet otomobil istihsalı aynı tempoda gelişmekle beraber bu sene muhtemelen 9 milyon arabaya ulaşmış olacaktır.

R e s m î M ü t e h a s s ı s l a r ı n İ y i m s e r l i ğ i

Bununla beraber resmî mütehassıslar ilerde istikrar programının tatbikinin kolay olacağını düşünmekte haklıdırlar. Ŗöyle ki:

- 1 — İşletmeler el'an 5 sene öncekinden çok daha ihtiyatlı bir genel stok politikası takip etmektedirler. Bir kısmı satışlarını elektronik beyinler sayesinde çok iyi tesbit edebiliyorlar. Halâ ifrat derecede stoklar-

faiz nisbetinin yüksekliği bunların idaresini daha masraflı bir hale getiriyorsa- varsa bir grev tehlikesine karşı tedbir alınmış fakat grev olmadığındandır.

2 — Hususi plânlama büyük terakki kaydetmiştir. Meselâ bir müddet önce kâğıt endüstrisi hadisesinde olduğu gibi gelişme yeniden başladıkça ölçüsüz yatırımlara programlarda yer verilmeyecektir. Buna iktidar hükümetlerinin yerinde müdahalelerini ilâve etmek yerinde olur.

Fakat A.B.D. hükümeti yavaş da olsa faiz nisbetlerinin yükselmesini frenlemeğe ve önceki senelerden daha liberal bir kredi politikası takip etmeğe muvaffak olabilecek mi? Bu daha çok ödeme muvazenesi neticeleri ve dünya para durumunun genel gelişmesine bağlıdır.

B A L O

Fakültemizin kuruluşunun 29 ncü Yıl dönümüne rastlıyan 14. Aralık. 1965 gecesi saat 8.30 dan sabaha kadar Taksim Belediye Gazinosu Salonunda yemekli bir gece tertip edilmiştir. Geceye ait davetiyeler Cemiyet Lokalinden Balo günü salondan temin edilebilir.

DİKKAT!...

Faruk Çehrelî müessesesi mezunlarımıza mallarını % 10 tenzilatla satmaktadır.

Adres : Rızapaşa Yokuşu Rızapaşa Han No. 7 İstanbul Tel: 27 16 98

Dergi abone bedellerini :

İş Bankası Galatasaray Şubesi No. 676

Ziraat Bankası Bahçekapı Şubesi No. 27000

Sümerbank Beyoğlu Şubesi No. 183450

Cemiyet hesabımıza yatırmanız rica olunur.

Cemiyetten Haberler

Cemiyetimizin Yıllık Genel Kongresi 24. Kasım, 1965 günü ekseriyet temin edilemediği için yapılamadı. Nizamname hükmüne uyularak kongre 8. Aralık, 1965 günü saat 18.- de Cemiyetimizin Tünel Galipdede Cad. No. 48/1 deki (Mustafa Sacit Apt. Daire: 1) lokalinde yapılacaktır. Bütün mezunlarımızın teşrifleri rica olunur.

İdare Heyeti

GÜNDEM :

- 1 — Kongre Başkanlık divanı seçimi.
- 2 — İdare Heyetinin bir yıllık faaliyet ve Malî raporu (Bilânço)'nun okunması.
- 3 — Murakıplar Heyetinin raporunun okunması.
- 4 — İdare Heyetinin Malî ve İdarî ibrası.
- 5 — Murakıpların ibrası.
- 6 — Yeni İdare Heyeti ve murakıpların seçimi.
- 7 — Dilekler ve temenniler.

* Aşağıda Adı ve Soyadı yazılı mezunlarımız müfettiş muavinliği imtihanını başarıyla kazanarak vazifelerine başlamışlardır. Tebrik ederek muvaffakiyetlerinin devamını bekleriz.

M. Yalçın Ölçer (Akbank) — Teoman Özay (Akbank) — Ergun Osmanoglu (Akbank) — Mehmet Alidedeoğlu (Akbank) — Bilgin Öztürk (Akbank — Mustafa Fidanboy (Akbank) — Nurettin Zırhlı (Akbank) — Tural Bakanay (Halk Bankası)

Ankara Şubemiz 6.Kasım, 1965 Cumartesi günü yıllık kongresini yaptı:

Kongre Eski İdare Heyeti adına Başkan Oktay Emed tarafından açıldı. Kongre Başkanlığına tesadüfen **Ankarada vazifeli** bulunan Cemiyetimizin ilk kurucusu ve 1 No. lu üyesi Sayın Turhan Kentbay getirildi. Başkan kongre usulüne uygun bir şekilde gündem gereğini yerine getirdi. İdare Heyeti ve murakıpların bir senelik faaliyetlerini izahı müteakip söz alan üyeler görüşlerini bildirdiler. Mezunlarımızın olgun ve tesirli konuşmaları bilhassa şunu göstermiştir; mezunlarımız, cemiyet vasıtasıyla, toplum içerisinde beklenen yerlerini kabul ettirmeliler. Bu suretle, memleket ekonomisine faydalı ve aranan eleman olarak daha büyük başarılar sağlayacaklardır. İktisat Fakültesi mezunlarının toplum içerisindeki sevk ve idareci fonksiyonları ilgili merciler tarafından bugüne kadar ihmal edilmiş bir hakikattir. Son ümidimiz olan Personel kanunu da bizi hayal sukûtuna uğratmıştır. Personel kanunu'nun yönetici kadrosu hazırlanırken bu kadroya gireceklerde İktisat, Hukuk ve benzeri fakültelerden mezuniyeti şartı anlaşılmıyan sebeplerden ötürü, toplumun kaymağını yemekde ihtirash bulunan mühendisleri de içine almıştır. Bu tasarının hazırlanışına cemiyetin yeteri kadar ilgi göstermediğine temas edilmiştir.

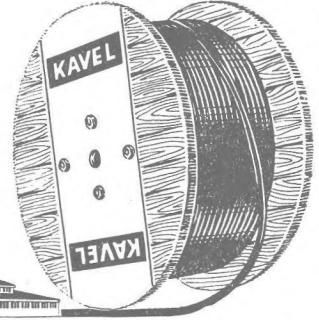
Bu arada, yeni Rektör Sayın E. Ş. Egeli'nin İstanbul Üniversitesi içinde bir Siyasal Bilgiler Fakültesi açmayı düşündüğünü beyan etmesi üzüntüyle karşılanmıştır. Zira, İstanbul Üniversitesine Rektör olan şahsın idaresindeki İktisat Fakültesinde Siyasal İlimler lisans dalının bulunduğunu gayet iyi bilmesi gerektirdiğinin üzerinde durulmuştur.

Bilâhare oylamaya geçilmiştir. Yeni İdare Heyetine Orhan Buldaç, Aydın Dündar, Hamdi Mehter, Oktay Emed, Nejat İzmirlioglu ve Tevfik Çavdar seçilmişlerdir.

Arkadaşlarımızı tebrik eder başarılar dileriz.

KAVEL

Kablo ve Elektrik Malzemesi Ltd. Şti.
İSTİNYE — İSTANBUL



Daima Standartlara Uygun,
Laboratuar Kontrolunu haiz,
En üstün kalite imalât yapar.

- ☆ Plastik İzoleli Elektrik Kabloları
- ☆ Suni deriler ve Yer muşambası
- ☆ Emaye Bobin telleri

Telefon : 63 34 00 — 63 34 01 Telgraf: KAVELKABLO — İSTANBUL

**1963
YILINDA**

**2.5 MİLYON
LİRA**

- ✱ Fevkalâde apartman daireleri
- ✱ Çeşitli, zengin para ikramiyeleri

AKBANK



Doktorunuzun verdiği reçeteye göre eczaneden aldığınız ilâçın sizi sıhhate kavuşturacağına nasıl güveniniz varsa, TAMEK mâ-mullerinin nefaset, lezzet ve mükemmeliyetine de aynı derecede güvenebilirsiniz.

- DOMATES MAMULLERİ
- HAZIR YEMEKLER
- KOMPOSTOLAR
- REÇEL ve MARMELATLAR
- ZEYTİN ve TURŞULAR
- SEBZE KONSERVELEİ

TAMEK
KONSERVELEİ

YEGÂNE KALİTE KONSERVE

3 parmağa kadar BORU İMALÂTINA BAŞLANMIŞTIR

Yıllık imalât kapasitesi 50.000 Ton

1964 İMALÂT PROĞRAMI

STANDARD İMALÂT

Siyah, Galvanizli ve bitümlü borular. Din 2240 a göre
 $\frac{3}{8}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$, 1", $1\frac{1}{4}$, $1\frac{1}{2}$, 2", $2\frac{1}{2}$, 3"

Sanayi boruları

13×0.9 , 16×0.9 , 19×0.9 , 21×0.9 , 25×1 , 32×1.20 m/m

SİPARİŞ ÜZERİNE İMALÂT

13, 16, 19, 25, 32, 38, 42, 49, 60, 76, 90 m/m çapında
0,8 ilâ 3 m/m et kalınlığında her çeşit borular.

PROFİL BORULAR

Üçgen, kare, dikdörtgen, heksagonal, oval ve sair
şekillerde borular

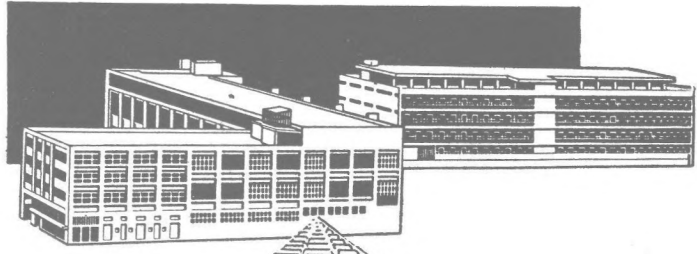
Fabrikalar : Pendik Temenye — Florya, Beşyol İstanbul

Büro : Salıpaazarı Han Kat 8 Tel ; 44 74 27 - 44 74 26 Satış ; 44 76 03

Telgraf: BORUSAN, İstanbul

B S BORU SANAYİİ
ANONİM ŞİRKETİ - İSTANBUL

DAHA
RAHAT
BİR
HAYATA
DOĞRU...

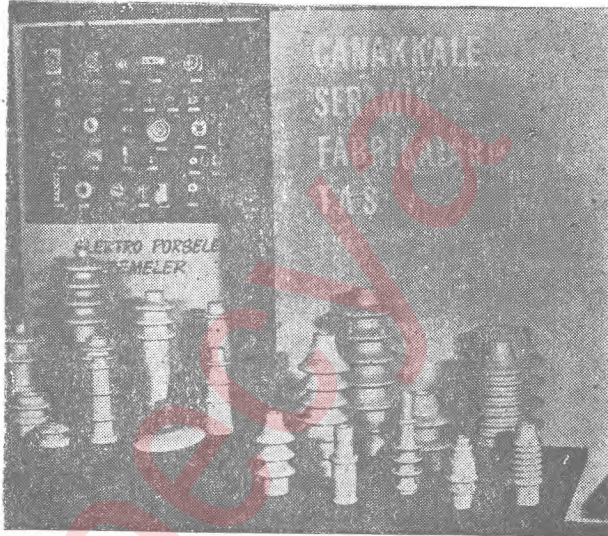


Seri imalât sayesinde sağlanan uygun fiyatlar
ARÇELİK kalitesi ve konforundan
daha geniş halk kitlelerinin
faydalanmasını sağlıyor

ARÇELİK

ÇANAKKALE Seramik Fabrikaları A. Ş.

Türkiyede ilk defa beynelmilel
norm ve evsafa uygun olarak
imâl etmekte olduğu



KAROFAYANS

(BEYAZ VE RENKLİ)

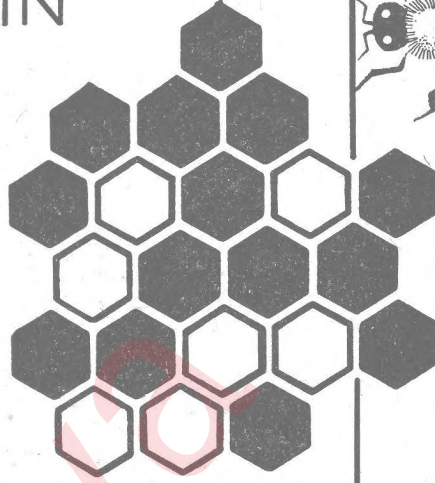
İZALATÖR

(ALÇAK VE YÜKSEK GERİLİM)

Elektro porselen ve sair seramik mamullerini
piyasaya arz etmektedir.

Müracaat : Galata, Tersane Cad. Kipman Han Kat 5, Tel: 49 62 50
Fabrika : Tel. Çan 29 Telgraf : Kaleseramik - İstanbul

İSTİKBÂL İÇİN



*tasarruf
yapmayan
sıkıntıdan
kurtulamaz*

T.C. ZİRAAT BANKASI